

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LXII. De restitutione, quę est actus commutatiuę iustitię.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

siue iustitia sit actus: concurrunt tamen in eo quidam modus commutativi iustitiae...

infringendo. Similiter et nec in commutationibus voluntariis est semper aequalis passio...

AD PRIMUM ergo dicendum, quod illa forma diuini iudicij attenditur...

AD SECUNDUM dicendum, quod si alicui, qui communitati seruisset, retribuatur aliquid...

AD TERTIUM dicendum, quod quando actio iniuriosa est uoluntarie, excedit iniuriam...

QVAESTIO LXII.

De restitutione in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de restitutione. Et circa hoc quaeruntur octo.

- Primo, Cuius actus sit.
Secundo, Vtrum necesse sit ad...

Ad hoc posset prima facie dici, quod falsum est, distributio actum in casu posito omnium esse...

- Tertio, Vtrum oporteat illud multiplicatum restituere.
Quarto, Vtrum oporteat restituere quod quis non abstulit.
Quinto, Vtrum oporteat restituere ei, a quo acceptum est.
Sexto, Vtrum oporteat restituere eum, qui accepit.
Septimo, Vtrum aliquem alium.
Octauo, Vtrum sit statim restituendum.

ARTICVLVS I.

Vtrum restitutio sit actus iustitiae commutative.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod restitutio non sit actus iustitiae commutative...

Prat. Illud quod iam transit, & non est, restituere non potest: sed iustitia, & iniustitia sunt circa quasdam actiones...

Prat. Restitutio est quedam recompensatio eius quod subtrahitur: sed etiam in distributione, puta, cum aliquis distribuens minus daretur, quam debeat habere...

SED CONTRA. Restitutio ablati opponitur: sed ablatio rei alienae est actus iniustitiae...

RESPON. Dicendum, quod restituere nihil aliud esse videtur, quam iterato aliquem statuere in possessionem, vel dominium rei suae...

tantum, quantum non dedit alicui de portione sibi debita. Et hoc quia omnia applicatio illius portionis ad hunc, dantur illi in proprio...

Deinde ad dubium dicitur, quod licet debitum ut proprium ab solute sit suum, uel loco sui, respectu tamen alicuius est etiam debitum ut proprium illud, quod quis tenebatur facere suum...

Infart. 2. & 3. cor.

Quaestio...

14. r. q. 62. in re...

DEINDE...

Primo, Cuius actus sit.

Secundo, Vtrum necesse sit ad...

distributor tenebatur ad appropriandum hoc illi. ergo non est restituendum equale: sed tunc assumptum est saltem pro secunda parte, ut dictum est. Et sic patet, quomodo ex debito ut commune factum est debitum ut proprium ab hoc, quia damnificatio quam fecit distributor, omitendo appropriationem, ad quam tenebatur, fecit de debito ut commu-

ne, debitum ut proprium non simpliciter, sed ab hoc, s. distributore qui tenebatur. ¶ Ex his patet de cetero casus, s. q. si deberent in aliqua republica proveniunt damni distribui conscripitis annis, distributor autem occupasset, p- uentus annis tribus, & postmodum pen- tertia ductus restituere reipubl. eodem non deberet summa ista distribui civibus conscripitis in quarto anno: sed proveniunt primi anni debet retribuire civibus conscripitis primi anni, & sic deinceps. Et si aliquis eorum esset defunctus, teneatur dare haeredibus illius. Et hoc, quia ipse damnificavit illos individualiter, non appropriando, sicut tenebatur. Secus autem esset, si proveniunt illi fuissent ab hoste, aut alio occupati: quia ipse hostis non teneatur ad appropriandum communia huic, vel illi. Et propterea non laedit singulos, nisi laedendo communitatem, a qua auferit. Distributor autem inferi-

sermo in sequenti art. de obligatis ad restituendum ratione distribuiti iusti violati ad distributionem beneficiorum ecclesiasticorum, ubi praedicta laetis reperitur applicata ad materiam illam. ¶ *Super Quaestione sexagesima secunda Articulum secundum.* ¶ In art. 1. & 2. q. 62. not. quod codices circa principium corporis art. 2. corru pti sunt. Deficit siquidem manifeste ibi causa, ex quo sequitur. Et ideo restitueré importat redditionem illius rei, quae iniuste ablata est. Unde querendus est codex rectus: ego enim haecenus non inveni. Quicquid tamen de littera fit, evidens est, quod restituitur importat actum iustitiae commutativae, qui est reddere rem acceptam siue sit accepta iniuste, ut in furto, & iniuriis: siue sit accepta ex voluntate domini, ut in mutuo, & similibus, ut in 1. dicitur artic. Restitutio tamen habens pro materia rem ablatam, vertitur tantum circa rem iniuste ablatam, ut in 2. art. littera probat, quia ablatum oportet aut iuste, aut iniuste ablatum esse. Et iuste non est restituendum, quoniam hoc esset contra aequalitatem iustitiae. Si iniuste, aequalitas iustitiae exigat, ut restituatur. Intellige ergo litteram 2. art. non de restitutione simpliciter, sed de restitutione ablati. Haec enim contracta est ad materiam talem, scilicet ablatorum: illa autem communiter se habet ad ablatam, & ad sponte concessa per mutuum, depositum, locationem &c. Et forte quia author supponit sermonem suum esse contractum ad talem materiam propter praemissum iam articuli titulum, littera non est diminuta. ¶ In eodem art. 2. in ratiōne ad 2. dubia duo occurrunt circa illud. s. q. laedens alterum in fama saltem dicendo, teneatur ad restitutionem famae. Primum est de eo, qui indirecte laedit alterius famam, puta, denunciatus, vel accusatus negat, verum tamen est commississe id, de quo accusatur, vel denunciatus est. Tunc namque indirecte notat accusatoré, seu denunciatem calumniosam, an iste mendaciter se excusans, ac p hoc alterius famam laedens, teneatur ad restitutionem famae.

¶ Secundum dubium est de lesione fame: cum multo tempore, ante quae data est oblatio, & facta sit se quodam tempore cognovisse carnaliter post multos autem annos iam tenet loannes rectorum adolescentie suae, & praeterea

vel passiones, quae pertinent ad reverentiam, vel iniuriam alicuius personae, seu nocumentum, vel profectum: ita etiam nomen restitutionis ad hoc derivatur, quae licet realiter non maneat, tamen manent in effectu vel corporali, puta, cum ex percussione laeditur corpus, vel qui est in opinione hominum: sicut cum aliquis verbo opprobrioso remanet infamatus, vel etiam minoratus in suo honore.

¶ AD TERTIUM dicendum, quod recompenratio, quam facit distributus ei, cui dedit minus quam debuit, sit per coparationem rei ad rem, ut si quato minus habuit, quae debuit, tato plus ei detur: & ideo laetinetur ad iustitiam commutativam.

ARTICULUS II.

¶ *Verum sit necessarium ad salutem, quod fiat restitutio eius, quod ablatum est.*

¶ AD SECUNDUM sic proceditur. Vt quod non sit necessarium ad salutem, quod fiat restitutio eius quod ablatum est. Quod non est impossibile, non est de necessitate salutis: sed aliquando impossibile est restituere id, quod est ablatum, cum aliquis abstulit alicui membrum, vel vitam, ergo non est de necessitate salutis, quod quis restituat, quod alteri abstulit.

¶ Denunciatio, cum omnes creduntur racionem, & denunciant mendacem, quantum ad salutem, quod fiat restitutio eius quod ablatum est. Quod non est impossibile, non est de necessitate salutis: sed aliquando impossibile est restituere id, quod est ablatum, cum aliquis abstulit alicui membrum, vel vitam, ergo non est de necessitate salutis, quod quis restituat, quod alteri abstulit.

¶ Denunciatio, cum omnes creduntur racionem, & denunciant mendacem, quantum ad salutem, quod fiat restitutio eius quod ablatum est. Quod non est impossibile, non est de necessitate salutis: sed aliquando impossibile est restituere id, quod est ablatum, cum aliquis abstulit alicui membrum, vel vitam, ergo non est de necessitate salutis, quod quis restituat, quod alteri abstulit.

res est ab auctore, aut iudice: sed poterat liber fugere nec affirmando, nec negando ex quo non tenebatur fateri. Cum igitur verus actor scilicet, & reus erraverit, neuter alterius mirum est. Nec est hic compensatio iniuriarum a dante, sed verus teneatur ad restitutionem fame, diuersimode tamen: quia actor

¶ 2 Præ. Committit aliquod peccatum non est de necessitate salutis, quia sic homo esset perperus: sed quandoque illud quod aufertur, non potest restitui sine peccato, puta, cum aliquis alicui famam abstulit, verum dicendo. ergo restituere ablatum non est de necessitate salutis.

Ad hoc ordinatur, ut damnatum passo satisfaciat. Sunt autem hæc omnia in vtroque casu tractata, & determinata accipienda, quando verus scilicet actor, & reus, ex certa scientia de vii loquitur, & aliam contradictoria, vnus asserendo, alter negando: alioquin possit altera pars excusari de tanto, quamuis non de toto propter vultum errorem, vel leuitatem, ut dictum est, & sic non laedere reus accipibiliter in fama. Et ex his patet, quod dicendum est de falso defendentibus se, vel alios extra iudicium contra asserentes ex certa scientia, crimen aliquod, & verè sic est sc. Si namque ex hoc asserens ille laeditur in sua fama, ut puta, quia defensor dicit se certo scire oppositum, & sic alter reputatur malus, ad famam restitutionem teneatur.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quod quia non constat auditores esse oblitos, & multorum etiam nunc non recordantur, quomodo post tempora remittuntur, & per hoc effectus infamiae a principio causatus falsa iactantia, seu relatione permanet: ideo ad restitutionem teneatur ille, qui falso, dum puer esset, mulierem detrahit. Contingit enim vt eorum que pueri audiunt, memoriam eadem tanto firmiter persequerentur circulatorum, quanto detraitor saepe ponens more Christianoerum, namquam retractatum dictum suum.

¶ In eadem responsione ad secundum aduerte, quod author in secundo sine distinctionis membro, quod modo tractauimus, ad iungit falsitatem iustitiam. Dicit enim alio modo, falsum dicendo, & iniuste, neque frustra addidit, sed vt præferatur doctrina hæc a casibus in quibus falsum dicitur, iuste tamen, vt contingit iudici secundam allegata & probata damnantur aliquem innocentem. Tali enim non teneatur ad restitutionem fame, sicut nec alterius cuiusdam damni, sed falsi testes teneatur ad omnia.

¶ In eadem resp. ad secundum, quod tertium membrum, scilicet quando quis abstulit famam, dicit deo veram iniuste, aduerte duo. Primum, coram quibus est restituenda fama, tali modo, scilicet quod multum iniuste distamant. & Quia si sunt persone aliquid ingenuæ notitiae de modo restituendi famam habentes, talis restitutio est facienda, quia est magis confirmatio dicti prius, quam restitutio fame: sed coram talibus debet tacendo de priori dicto laudare eam veritate tamen, personam illam, pluris aperiendo, quod ipsum virum bonum, & dare operam ad hoc, quod sic habeatur ab illis. Et hoc ita caute, ne videatur hoc facere pro restitutione, quia hoc est infamia confirmatio, vt dictum est.

¶ Secundo, quod si quado restitutio talis videretur magis rememoratio, quam excusatio, vt puta, quia iam habentur humilissimi pro obliuio, ex quo non interuenit mendax infamia, omitti potest: & si opus fuerit aliter satisfacere, puta, laudando personam quando expedit, & conuersando amicabilem cum illa, &c.

¶ In responsione ad quartum eiusdem art. dubia plura occurrunt. Primum est, An procurans quod deur æque digno, ac per hoc impediens alium æque dignum, teneatur ad restitutionem. De hoc enim nihil in litera dicitur, sed solum de digniore, & minus digno.

¶ Secundum est, An multis pro seipis procurantibus si non assequatur dignior, teneatur ille, qui assequens est, ad restitutionem. Et est hic ratio dubij, quia quilibet potest pro seipso licite procurare: & nemo damnatum facit, nisi qui facit illud, quod facere ius non habet, vt dicit regula iuris.

¶ Tertium est, quia cum nullus teneatur ad restituendum, nisi vt periret statim illum in possessione rei suæ, nulla ratio apparet, quare ego impediens alium a consecutione beneficii, in quo nihil iniuriarum inquam habuit, teneat restituere totum, vel partem. Ex hoc namque quod nihil inquam iuris est sibi quæsitum in aliquo, sequitur, quod nihil fuit suum, & per consequens sequitur, quod nihil est sibi restituendum. Et si diceretur quod habebat ius in spe, hoc non valet, quia ius in spe non est ius, sicut nec diues in spe dicitur auter ius quod habet in re, in qua fundatur illa spes, vt patet in deservente femina, vel diripiente instrumenta artis, quorum vni quis cum sua familia viuit, & similibus. In omnibus enim

A ablatio, seu damnificatio fit alicui rei, in qua actu habet ius qui damnificatur, quæ est fundamentum spei. In casu autem proposito nullius rei ius habet actu ille, qui impeditur a consecutione. ¶ Et confirmatur, quia si is, ad quem spectat conferre tale beneficium siue antequam omnino contulerit, siue post, ante tamen quam det, ex seipso motu proprio mutat voluntatem, nec dat illi beneficium, non teneatur ad restitutionem. ergo nullum ius illi abstulit: quia si ius aliquod abstulisset illi, teneatur proculdubio ad restitutionem. Et cum conferat, quod abstulit illi totum quod

¶ 3 Præ. Quod factum est, non potest fieri ut factum non fuerit: sed aliquando alicui aufertur honor sua persona ex hoc ipso, quod passus est ab aliquo iniuste uituperante eum. ergo non potest sibi restitui quod ablatum est: & ita non est de necessitate salutis restituere ablatum.

B habebat, quod potuit auferri a malis consultioribus, sequitur quod ipse nihil iuris habebat, & quod nullus teneatur ei ad restitutionem. Et confirmatur rursus: quia si ipse dignior aliquod iuris habere teneatur ei ad restitutionem minus dignus illo, qui tam est dignus, cui non potest collatum est beneficium illud. Et tenet sequela, quia iste plus occupat iura dignioris, quam ille, qui impeditur consulendo: quia poterat non sequi consilium eius distributor, & reddere digniori ius suum.

¶ Quartum dubium est, quia cum in litera dicitur, Si verò iam firmatum sit, quod alicui detur præbenda, &c. aut intelligitur de firmitate tali, qua est illi ius acquisitum, aut de firmitate adhuc impedibili, vt non sit illi ius acquisitum. Non de prima firmitate, quia sic non esset firmitas, vt detur beneficium, sed firmitas iam dans: nec esset amplius impedibilis, nisi sicut potest quis priuari suo. Nec de secunda, quia si est impedibilis, non debet restitui equale: multum enim refert inter actum, & potentiam.

¶ Quintum dubium est, circa fundamentum literæ, sumptum ex 2. Physic. text. 6. scilicet, Quod parum distat, quasi nihil distare videtur: quoniam regula ista datur ab Aristotele, non de rebus in seipsis, sed vt subintelligatur æstimationi, & affectui humano. Vnde dicit, quod intellectus accipit parum distans, perinde ac si nihil distaret, cum secus magna mala, aut magna bona fuerimus: accipit enim tamquam si fuisset in ipsis malis, aut magnis bonis. Constat autem ex dictis, quod æqualitas commutatiue iustitiæ, ad quam faciendum ordinatur restitutio, attenditur secundum æqualitatem rei ad rem, & non secundum æqualitatem rationis parum pro nihilo æstimatoris. Cuius signum est, quod non eque puniuntur, qui parum distant a peccando mortaliter, & qui peccant mortaliter: nec est idem secundum iustitiam propinquissimum fuisse casu peccati mortaliter, & cecidisse in illud: hic enim puniuntur poena æterna, ille non. Neque est idem propinquissimum fuisse mutuo concedendo, & mutuo: illi enim nihil reddendum esse, qui nihil mutauit, huic vero restitui oportere centesimam. Multum ergo refert ad æqualitatem iustitiæ commutatiue parum distare, seu prope esse, & applicuisse, siue est in termino: quamuis in pluribus secundum passionem, & æstimationes vtatur illo modico pro nihilo. Et quia modo de iustitia commutatiua tractamus, ideo illo fundamento male videtur Doctores vt in proposito.

¶ Sextum est, An ea, que hic dicuntur, habeant locum in alijs consecutionibus bonorum, puta, in testamentis, & donationibus. Et est ratio dubij, quia litera in hoc argumento meminit, non solum præbendæ consequendæ, sed aliorum bonorum consequendorum, quamuis respondendo, de consecutione præbendæ solummodo loquitur: tum quia videtur eadem ratio responsiua, quia scilicet aut impedit iuste, aut iniuste, &c.

¶ Ad hæc dubia non eodem, quo mota sunt, ordine respondendo, sed vt facilius sit doctrina, a quinto dubio, quod de fundamento est, initium soluendi sumemus.

¶ Ad quintum igitur dubium, de illa propositione ex 2. Physic. Quod parum distat, nihil distare videtur, dicendum est, quod propositio illa nec habenda est vt regula in materia iustitiæ: nec omnino spernenda est, quando subiecta materia patitur. Et quidem, quod non fit pro regula habenda in determinatione iusti, patet ex hoc, quod ubi uerteret iustitiam, vt in ipsa materia, de qua loquitur Aristoteles. liquet, vt g. Transire princeps aliquis iuxta paratas insidias, & parum desit quin caperetur, & occideretur, &c. Ille princeps reputatur inforsitanus, vt ibidem dicit Aristoteles, quia parum pro nihilo reputando, ex magno malo liberatus est. Si tamen ad iusti æqualem respiciamus, non reputatur iste princeps damnus passus, licet parum a damno distauerit, propter quod nullus teneatur ei aliquid restituere. Et tamen si illa propositio admitteretur in proposito, scilicet, Prope habere, & habere, reputatur pro eodem, sequeretur, quod iste, qui prope habuit damnatum, habuisse reputaretur damnatum, & consequenter esse sibi restituendum. Similiter etiam falsa est regula

iterumque, sed ut proprium. Firma ergo sententiam, quod obiectum restitutionis est debitum alicui ut proprium, ita quod nisi debeatur alicui ut proprium, non est illi necessario restituendum. Et hoc habet restitutio ex suo genere, quia cuiuslibet commutacionis iustia obiectum, est debitum alicui ut proprium,

ut patet in emptio- re, & venditione, furto, & rapina, & huiusmodi. Applicandam autem restitu- tionem ad recom- pensationem distribu- tionis mittas, dicitur quod res distri- buenda non est par- tem ut propria, sed communis. Et eff- ficienda est propria singulis partibus se- cundum proportio- nality formam per actum distributionis: ita modus distributio- nis ut actus distributio- nis non significat applicacione com- munitatis has personas: quoniam talis applicacio potest fieri per actum donacionis, ut patet, cum communitas largitur legatis. Nec significat applicacionem debitam eiusdem: quonia hanc potest fieri per actum commutacionis iustitiae, ut patet, cum communitas soluit mercenarias: sed significat applicacionem communitatis boni secundum proportionalitatem debitam, parti- bus illius communitatis a distributore. Huiusmodi vero applicacio, que distributio vocatur, non presupponit portionem tali parti debitam, esse illius ut propriam, sed facit illam esse sibi propriam. Distributio enim est inter duos terminos, ita quod terminus a quo, est res debita parti, ut communis: terminus vero ad quem, res propria parti, & ipsa distributio est faciens de communi proprium partibus, ut iam dictum est. Ex hoc igitur, quod distributio est faciens proprium, & restitutio fundatur super proprio, consequens est, quod sicut diversimode aliqui se habent ad distributionem, ita diversimode se habeant ad faciendum proprium hanc, vel illi. Et sicut diversimode aliqui tollunt distribu- tionem, ita diversimode tollant appropriationem. Constat autem, quod diversimode habent se ad distributionem distributo- ris, & privata persona: quia ille tenetur ad distributionem, hoc est, ad faciendum consummare de communi proprium huic parti se- cundum suam proportionem: privata autem persona non tenetur ad distributionem. Quicunque autem tenetur ad faciendum consummare A meum, & absque rationabili causa non facit, non lassat michi, si aliquid minus, quam A, faciat meum, ut de se patet. Quia damnum meum ex negata appropriatione debi- tum ipso distributore tantum est, quantum opponitur ipsi A. Propterea distributor tenetur secundum formam iustitiae commutacionis michi, cui debebat distribuere A, restituere equivalens ipsi A, quia restitutio respicit debitum proprio damno. Ut autem dictum est, proprium damnum michi a distributore illatum, remanetur secundum quantitatem boni communis michi appro- priatum ex debito ab ipso distributore: ipse enim ad consumma- tionem appropriationem tenetur. Et paria sunt auferre alicui suum, & non facere alicui suum, si referatur ad illum, qui tenetur ad hoc faciendum, & expeditus ita est, ut impediri nequeat. Privata autem persona, que ex aduerso veniens impedit distribu- tionem, de qua loquimur, quia scilicet est actus iustitiae distribu- tionis, ex eo quod non tenetur ad ipsam consummandam distribu- tionem, non tenetur restituere equivalens beneficio distribu- tionis. Sed ex eo, quod distributio, que est debita appropriata communitati ad hanc partem, impedit, intantum tenetur, quan- tum illa appropriatio accedit ad proprium. Quando enim approp- riatio magis appropinquat huic, tanto damnum proprium furandis est minus. Penes proprium autem damnum illatum men- suranda est restitutio, que ad debitum, ut proprium, respicit. Et boni viri, si no erat firmatum, quia non erat suum ut proprium: nec illi tenebatur ad consummandam distributionis actum, ut ef- fect suum ut proprium. Sic ergo patet, quod non est eadem de- votio, scilicet distributore, & impediende ratio: quia impe- diens tenetur ex hoc solo, quia impediunt digniorem a conse- cracione sui, ut communis, debiti tamen, ut fieret sibi proprium. Et qui quanto magis distributio erat disposita pro eo, tanto ma- gis erat suum ut proprium: ideo tanto ad plus restituendum tenetur. Distributor autem ex alio capite tenetur ad restitutio- nem, scilicet ex hoc, quod tenebatur ad inchoandam, & consu- mandam distributionem huius beneficii pro isto. Et nisi hoc af- ferretur, per natura restitutionis pro damnis restitutionum. Fieri enim melioris conditionis distributor omnites dare huic,

quia non teneretur restituere tantum huic, quantum tenebatur distribuere huic. Cessaret quoque iustitia querelatum civium hic pugnantium, quod equalia non equalibus, aut inaequalia equalibus dantur, ut dicitur in quinto Ethicorum. aut iniustum hoc non deberet ad iustum per restitutionem deduci, ut patet.

Notanter autem dixi, quod impediens ex aduerso veniens no tenetur ad equalia, quia consilium distributoris, quorum consilio distributor regitur in distribuendo, non minus tenentur ad restituendum quale, quam distributor: quia ipse tenetur ex officio ad inchoandam, & consummandam distribu- tionem pro digno re, ex quo est eorum

confilio distributio proposita. Hanc autem, que de distributoris obligatione dicta sunt, intelligenda sunt, quando distributio pro digniore liquida est, & non impedibilis. Et quoniam difficile est restitutionem facere in distributionibus beneficiorum, ideo caueant sibi distributores: quia non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Nec fallat se, aut blandiatur sibi quisquam, putans Papam propter plenitudinem sue potestatis non arctari distributio iustitiae legibus in beneficiis distribuendis: quoniam Paulus Apostolus, cui vniuersalis Ecclesia regimen commissum erat, sicut aliis Apostolis a Christo, ait: Sic nos existimet homo, ut dispensatores ministeriorum Dei. Ut dispensatores ministeriorum dixit, non ut dominos. Constat autem ministeria ecclesiastica distribuuntur, cum beneficia ecclesiastica distribuuntur: quoniam hanc sunt illorum quasi stipendia.

Sed quid dicendum in casu, quo corrupta esset Ecclesia in capite, & omnes auaritia luderent, & sola venalitas, aut voluntas, aut aliqua condicio extranea a iusto, esset ratio distributionis, seu dispensationis beneficiorum, & vnus alium supplantare quereret, quis cui restituere teneretur, cum omnes sint indigni, cum nulla impediat distributio: quia omnino no fuisse iuste datum beneficium, sed adhibitum, &c.

Respondeo, quod sicut in moralibus sunt, ut dicitur in septimo Ethicorum, vitia duplicis ordinis, quedam humana, ut auaritia, pusillanimitas, furum, & similia: quedam vero bestialia, ut cotus cum animalibus, feritates, & huiusmodi, & de illis distri- putatur, ista relinquuntur: ita in Ecclesia quedam sunt vitia ecclesiastica, ut intrusio; simonia, aliqua mala distributio, impedimentum prestare digniori, & huiusmodi: quedam autem sunt vitia babylonica, que indigna sunt dispensatione, & huiusmodi sunt vitia Romanae curie, quando (quod Deus auer- tat) venalitas, voluntas, lenocinium, & huiusmodi, distribu- rent beneficia.

Ad confirmationem vltimam in dubio principali dicitur, quod cum iste minus dignus ratione actionis sue in nullo tenetur digniori, quia non impediuit eum, ut supponitur: nec beneficium vnquam fuerit illius dignioris, nec ipse fuerit vnquam debitor illi, ut faceret illud esse suum, sicut debitor erat distributor, nullo iure tenetur ad restitutionem. Nec est verum, quod iste occupet iura dignioris: quoniam dignioris erat respectu illius, quando erat inter bona communia. Molo autem factum est bonum proprium per applicacionem ad istum: & ius dignioris remanet ad communia, & ad distributorem, qui ei tenetur duplici iure, scilicet distributionis, & restitutionis.

Ad secundum postmodum dubium, de procurantibus pro se minus dignis, ac per hoc indirecte impediendis digniorem, tractat, dicitur a Sco. & Richard. in 4. sent. dist. 15. quod talis pro se procurans non tenetur ad restitutionem aliquam, quia licet vniciuque pro seipso procurare per viam licitam, & honestam, alio neglecto.

Et firmatur seu declaratur ex iure civili. ff. de no. oper. nunc. l. 2. vbi dicitur, quod si praescindo venas in fundo meo, per quas de- rinatur aqua ad puteum alterius causa damnificandi, teneor illi: Si autem ut propria consulam utilitati in aliquo edificio, non tenentur, iuxta allatam regulam arguendo.

Petrus autem de Palude in 4. sent. dist. 15. dicit, quod si quis procurat, ut beneficium decur minus digno sibi, vel alij, tenetur ad restitu- tionem digniori, quem impedit: quia beneficium est debitum secundum distributiuam iustitiam digniori.

Mihi vero videtur distinguendum, quia minus dignus potest dupliciter pro se procurando impedire digniore. Primo, ut im- pedimentum claudatur infra latitudinem voluntarij, quod tunc

Secunda Secunda S. Thomae. T accidit.

Lib. 8. c. vlt. non procul a fine, to. 5.

UNIVERSITÄTS- BIBLIOTHEK PADERBORN

accidit, quando procurans pro se mauult se consequi cū dignioris impedimento, quam se non consequi, vt dignior impediatur. Quia enim procuratio pro minus digno sic tendit ad consequendum, vt non curet de impedimēto dignioris, ad restitutionem tenetur, iuxta arbitrium tamen boni viri. Et ratio est, quia huius procuratio est iniusta, vtpote contra iustitiam distributiuam. Alio modo, vt impedimentum nō sit voluntarium: quod tūc accidit, quando aliquis petit pro se, vel alio sine cuiusquam iniuria. Et si hoc quidem exprimit, clarum est, qd iniuste non petit. Et si sibi dari contingit a distributoribus, posthabito digniore, ipse qui petit, in causa non fuit, vnde non tenetur ad restitutionem. Si autem hoc non explicat, qd non est de ista peccentium, petitio sua intelligenda est sine iniuria alterius, quia nemo praesumendus malus est absque sufficienti iudicio. Et propterea etiam absolute procurans, nō volēs impedire propter se digniorem, & si in veritate aduerteret se impedire digniorem, desisteret, aut exprimeret suā intentionem, si de hoc rationabiliter dubitaret, non tenetur ad restituendum in aliquo, si sibi minus digno dati est, quia nō iniuste procurat. Et si hanc distinctionem periplexeris, videbis, quōd opiniones recitatae, quae vix sunt contrariae, non sunt contrariae: quia Scotus, & Ricardus verum dicunt, quando iniuste quis procurat, tūc non quando contra rationem distributivae iustitiae: Petrus verō, quando iniuste quis procurat.

¶ Ad primum deinceps dubium de eque dignis, ex dictis pater responsio, quia si impediens dignum, vt detur aequo digno, non tenetur ad restitutionem: quoniam non violatur iustum distributum. Iam enim dictum est, qd nisi violatur iustum, non habet locum restitutio. Et si contra instetur, quia violatur appropriatio inchoata pro vno. Respondetur, qd in eque dignis appropriatio inuitur non iniustitia, sed gratiae, donec fuerit consummata, seu fecerit proprium. Et propterea non laeditur iniustitia, sed gratia: non impeditur appropriatio debita, sed gratuita.

¶ Ad quartum demum dubium de gradibus in progressu distributionis, quando scilicet distributio est firmata, & tamen nō est executioni mandata, dicitur, quōd author, vt ex dictis patet, loquitur de distributione debita, non gratuita, id est, respectu dignioris, non aequo digni: & istius ponuntur tres status. Primus ante firmitatem, hoc est, antequam sit decreta distributio ad hunc. Secundus, quando iam est decreta respectu huius, sed non executioni mandata. Tertius, quando iam est executioni mandata. De hoc tertio statu in litera nihil dicitur, quia de impedimento consecutionis est questio. Consummata autem distributio, consecutio impediti non potest, licet possit impediti possessio consecuti. Sed de iniuste impediēte possessionem, non est dubium, quōd tenetur ad restitutionem equalis: quia iam in proprio damnificatur, qui impeditur a possidendo suum beneficium. De primo vero ita dicitur, qd ad arbitrium boni viri, pensatis conditionibus restitutio fieri debet. De secundo vero, de quo est praesens dubium, in litera dicitur, quōd tenetur ad restitutionem equalis. Et quōd intelligat litera per sua verba hunc statum, scilicet quando distributio debita est decreta respectu huius, patet ex duobus. Primo, ex hoc, quod dicit, Si est firmatum, quōd alicui detur: secundo, ex hoc quod subdit;

In solutio ad primum.

Et aliquis procuret, quōd reuocetur. Si hoc distributio executioni mandata, ante reuocacionem dicitur, vt detur, quia iam data est executioni mandata, & non est subiecta reuocacioni, quia ex quo est executio mandata, est subiecta reuocacioni.

nae in opinione hominum re- paretur per exhibitionem re- tentiae.

¶ AD QVARTVM dicendum, quōd aliquis potest impedire al- quem, ne habeat praebendam multipliciter. Vno modo iniuste, puta si intendens honorem Dei, vel utilitatē Ecclesiae, procurat, qd detur alicui personae digniori: & tunc nullo modo tenetur ad restitutionem, vel ad aliquam recompensationem faciendam. Alio modo iniuste, puta si inten- dat eius nocumentum, quem im- pedit propter odium, vel invidiam, aut aliquid huiusmodi: & tunc si impedit, ne praebenda de- tur digno, confusus, quōd non detur, antequam sit firmatum, quōd ei detur, tenetur quidem ad aliquam recompensationem, pensatis conditionibus perso- rum, & negocii secundum arbitrium sapientis: non tamen tene- tur ad equalē, quia aliam non dū fuerat adeptus, & poterat multi- pliciter impediri. Si vero iam firmatum sit, quōd alicui detur praebenda, & aliquis propter in- debitam causam procuret, quōd reuocetur, idem est ac si iam ha- bitam ei auferret: & ideo tene- tur ad restitutionem equalis, ta- mē secundum suam facultatem.

I spemenda speculatio. Contingere potest, quod in distributione talium beneficiorum pro tali, & talis executioni mandetur distributio, appareat alius dignior rationem distributivae iustitiae debentur. Quod si non violat decretam distributionem, vt dicitur in quibusdam capitulis, non tenetur ad restitutionem, nec tenetur ad restituendum. Si vero iniuste violatur, tenetur ad restituendum. Si vero iniuste violatur, tenetur ad restituendum. Si vero iniuste violatur, tenetur ad restituendum.

animi damnificandi eos, quibus erant danda huiusmodi bo-

ARTICVLVS III.

Verum sufficiat restituere simpliciter, quod iniuste ablatum est.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod non sufficiat restituere simpliciter, quod iniuste ablatum est. Dicitur enim Exo. 22. Si quis furatus fuerit bovem, aut ovem, & occiderit, vel vendiderit, quinque boves pro vno restituet, & quatuor oves pro vno ovine: sed quilibet tenetur mandatum divina legis observare: ergo ille, qui furatus, tenetur restituere quadruplum, vel quintuplum.

¶ 2 Preterea. Ea que scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut dicitur ad Roman. 15. sed Luca 19. Zachæus dixit ad Dominum: Si quem defraudavi, reddo quadruplum: ergo homo debet restituere multiplicatum id, quod iniuste accepit.

¶ 3 Preterea. Nulli potest iuste auferri id, quod dare non debet: sed iudex iuste auferit ab eo, qui furatus est plus, quam furatus est, pro emenda: ergo homo debet illud solvere: & ita non sufficit restituere simpliciter.

SED CONTRA est, quia restitutio reducit ad equalitatem, quod inaequaliter ablatum est: sed aliquis reddendo, quod accepit simpliciter, reducit ad equalitatem: ergo solum tenetur restituere factum, quantum accepit.

RESPONDEO. Dicendum, quod cum aliquis iniuste accepit

tionis, verberis, carceris, exilij, solutionis, confiscationis, seu privationis bonorum, & huiusmodi, non possunt executioni mandari per solam legem, nisi interueniat actio aliqua, puta occidere, mutilare, verberare, includere, ire, solvere, accipere, vel dare, & si qua est alia eiusmodi actio. Poenae autem excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis, & si qua est alia similis, nullam actionem in sui executionem exigunt: sed non communicare cum fidelibus, non immiscere se prohibitis, non exercere actum ordinis, quae in sola negatione, seu privatione consistunt, sufficunt ad earum executionem. Ex hoc autem sequitur altera differentia, scilicet, quod quaedam est poena, cuius inflictio est propria iudici: quaedam autem, cuius inflictio est communis iudici, & legi. Declaratur hoc, quia poena in executione exigens agere, conuenitur propria iudici ex hoc, quia aut ad illud agere tenetur reus, aut iudex. Non reus, quia non tenetur ex lege, nisi ad poenam. Poena autem consistit in pati, non in agere: ergo tenetur iudex.

rem alienam, duo sunt ibi consideranda: quorum vnum est inaequalitas ex parte rei, quae quandoque est sine iniustitia, ut patet in mutuis. Aliud autem est iniustitia culpa quae potest esse etiam cum equalitate rei, puta cum aliquis intendit inferre violentiam, sed non praualere. Quantum ergo ad primum, adhibetur remedium per restitutionem, in quantum per eam equalitas reparatur, ad quod sufficit, quod restituantur, quantum habuerit de alieno: sed quantum ad culpam, adhibetur remedium per poenam, cuius inflictio pertinet ad iudicem: & ideo antequam sit condemnatus per iudicem, non tenetur restituere plus, quam accepit: sed postquam condemnatus est, tenetur poenam solvere. Et per hoc patet responsio ad primum, quia lex illa determinata est poenae per iudicem infligendae, cum ad observantiam iudicialis praeccepti nullus teneatur post Christi aduentum, ut supra habitum est. Potest tamen idem, vel simile statui in lege humana, de qua erit eadem ratio.

AD SECUNDVM dicendum, quod Zachæus id dixit, quasi supererogare volens. Unde & praemiserat: Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus.

AD TERTIVM dicendum, quod iudex condemnando, iuste potest accipere aliquid amplius loco emendae: quod tamen antequam condemnaretur, non debebat.

causa est, quia non exigit necessarium actionem iudicis.

Ad dubium ergo dicitur, quod doctrina auctoris vniuersalis est de poena, cuius inflictio pertinet ad iudicem, ut propria: de tali enim optime sequitur redditio causae. Et ideo antequam sit condemnatus per iudicem, non tenetur ad executionem. Et quod hac sit vera intentio auctoris, patet ex hoc, quod loquitur de iudice, ut distinguitur a lege. Loquendo enim de iudice, ut distinguitur a lege, oportet loqui de propriis iudici, & de communibus iudici, & legi.

Et per hoc patet responsio ad primam obiectionem: quia punire, id est, punitionem statuere, est actus legis, & punire executione continet etiam legi, quando poena non exigit actionem in executione. Et ad secundam, quia de poenis, quarum inflictio communis est iudici, & legi loquitur: litera autem loquitur de poena, cuius inflictio est propria iudici. Et tu notabis, & applicabis hoc ad iurium, & statutorum tam civilium, quam canonicorum intellectum, & rationem. Videbis enim, quod si pro quibusdam criminibus, puta haeresis, laesa maiestatis, & huiusmodi, poenae privationis bonorum ipso facto incurrendae ponuntur, in quantum claudunt se in privationem, a lege infligi dicuntur: in quantum vero exigunt actionem, iudicis actum expectant: unde dicuntur privati dominio rerum a lege: non tamen tenentur ea assignare sibi, nisi si interueniat actio iudicis.

Super questionis 6a articulum tertium.

Articulo tertio eiusdem sexagesimae secundae questionis dubium occurrit circa illam redditionem causae in corpore articuli, cum dicitur: Et ideo antequam sit condemnatus per iudicem, non tenetur restituere. Videtur enim, quod ex hoc, quod inflictio poenae pertinet ad iudicem, non sequatur, antequam sit condemnatus, non tenetur, tum quia inflictio poenae non pertinet ad iudicem tantum, sed ad legem. Dicitur enim in precedenti libro, quod actus legis est panis, immo iudex panis, vel lex animata. Si ergo lex poenalis lata est, non est opus iudice damnante, quia lex infligit poenam: tum quia manifeste patet teneri aliquos ad poenas legis absque iudicis quocunque actu, ut patet in excommunicationibus, & censuris laicis a iure.

Ad hoc dicitur, quod auctor non loquitur vniuersaliter de poena a lege imposita, sed de poena restitutionis in quadruplo, vel huiusmodi, ut patet in litera: sed quia ratio in litera ad materiam restitutionis a lege statuit vniuersaliter est, quam restitutionis poena, ut patet: oportet aliter dicere, distinguendo, quod poena statuta in lege est duplex, quaedam ad eius executionem requiritur aliqua actio: quaedam autem, cuius executio nullam actionem requirit: verbi gratia. Poenae mortis, mutila-

Super quest. 63. artic. quartum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliquis debeat restituere, quod non abstulit.

IN artic. 4. eiusdem questio. in rñsione ad primum. & secundum, dubiū est, quare dānū lucri cessantis ex pecunia mutuatā debet restitui creditori post morā, vt in litera dī, & non a principio absolute loquēdo. Nulla enim apparet inter hęc diffērentia, nisi qā post moram inuolūtariē sustinet dānū creditor, a principio autem voluntariē. Sed hęc ratio non valet, quia iustitię commutatiuę est adæquare rem rei, siue voluntariē, siue inuolūtariē quis dānū sustineat, vt patet in mutuo, & venditione voluntariis, & in furto, quo ad inuolūtaria. Propter quod si debitor pecunię, puta mille ducatorum, tenetur post morā ad aliquid plusquā mille ratione interesse lucri cessantis, oportet hoc debitum non aliunde prouenire, quā ex hoc, quod in litera dī. l. q. habens mille, non solum habet mille, sed habet lucrū in virtute, in quo dānificatur a debitore detinente illos mille. Ac per hoc, vt equaliter fiat rei ad rem, oportet restituere illi non solum mille, sed etiam quantum æstimatur valere lucrū in virtute, sicut in feminib⁹ destructis, quantum æstimatur fructus in virtute, non in actu, vt in litera dī. Et si ex hoc prouenit huiusmodi restitutio, cōsequens est, quod etiam a principio habens mille ducatos, non solum habet mille, sed lucrū in virtute. Ac per hoc voluntariē sustinens dānū mille, dū mutuat alteri, sustinet et dānū lucri in virtute. Ac per hoc debentur eidem non solum mille, sed aliquid equalens dāno lucri, alioquin non restitueretur equalē. Et confirmatur, quia sicut habes femina in agro lata potest licite vendere messem, quā habet in virtute, non quantum valebit, sed quantum valet in pparatiōe tali existēs :

Lib. 5. cap. 4. como 3.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod aliquis debeat restituere, quod non abstulit. Ille enim, qui dānū infert alicui, tenetur dānū remouere: sed quando aliquis dānificat aliquē vltra id, quod accepit, putat cum aliquis effodit femina, dānificat eam, qui seminavit in tota messe futura: & sic videtur, quod teneatur ad eius restitutionem: ergo aliquis tenetur ad restitutionem eius, quod non abstulit.

¶ 2 Præterea. Ille qui detinet pecuniam creditoris vltra terminū præfixum, videtur eum dānificare in toto eo, quod lucrari de pecunia posset: quod tamen ipse non aufert: ergo videtur, quod aliquis teneatur restituere, quod non abstulit.

¶ 3 Præterea. Iustitia humana deriuatur a iustitia diuina: sed Deo debet aliqis restituere plus, quā accepit ab eo, secundum illud Matth. 23. Sciebas, quod meto vbi nō semino, & congrego vbi non sparsi: ergo iustum est, ut etiam restituat homini aliquid, quod non accepit.

SED CONTRA est, quod recompensatio ad iustitiam pertinet, in quantum equalitatem facit: sed si aliquis restituere, quod non accepit, hoc non esset equalē: ergo talis restitutio non est iustum, quod fiat.

RESPON. Dicendum, quod quicumque dānificat aliquem, videtur ei auferre id, in quo ipsum dānificat. Dānū enim dicitur ex eo, quod aliquis minus habet, quā debet habere, secundum Philosophum in quinto * Ethicorum. Et ideo homo tenetur ad restitutionem eius, in quo aliquem dānificauit: sed aliquis dānificatur dupliciter. Vno modo, quia aufertur ei, quod actu habebat: & tale dānū est semper restituendum secundum recompensationem equalis, puta si aliquis dānificet aliquem diruens domum eius, tenetur ad tantum, quantum valet domus. Alio modo, si dānificet aliquē, impediēdo ne adipiscatur, quod erat in via habendi. Et tale dānū non oportet recompensare ex æquo, quia minus est habere aliqd virtute, quā habere actu. Qui autem est in via adipiscendi aliquid, habet illud solum secundum uirtutem, uel potentiam:

F & ideo si redderetur ei, vt haberet hoc in actu, restitueretur ei, quod est ablatum non simpliciter, sed multiplicatum, quod non est de necessitate restitutionis, ut dictum est. * Tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundum conditionem personarum, & negotiorum. Et per hoc patet responsio ad Primum, & Secundum. Nam ille qui semen sparsit in agro, nondum habet messem in actu, sed solum in uirtute. Et similiter ille, qui habet pecuniā, nondum habet lucrum in actu, sed solum in uirtute, & vtrunque potest multipliciter impediri.

AD TERTIVM dicendum, quod Deus nihil requirit ab homine, nisi bonum, quod ipse in nobis seminavit: & ideo uerbum illud, uel intelligitur secundum prauam existimationem serui pigri, qui existimauit se ab alio non accepisse: uel intelligitur quantum ad hoc, quod Deus requirit a nobis fructus donorum, qui sunt & ab eo, & a nobis: quamuis ipsa dona a Deo sint sine nobis.

ARTICVLVS V.

Vtrum oporteat semper restitutionem facere ei, a quo acceptum est aliquid.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod non oporteat semper restitutionem facere ei, a quo acceptum est aliquid. Nulli enim debemus nocere: sed aliquis est in nocentum hominis, si redderetur, quod ab eo acceptum est: uel etiam in nocentum aliorum, puta si aliquis redderet gladium depositum furioso: ergo non semper est restituendum ei, a quo acceptum est.

¶ 2 Præterea. Ille, qui illicitè aliquid dedit, nō meretur illud recuperare: sed quandoque aliquis illicitè dat, quod alius etiam illicitè accepit, sicut apparet in dante, & recipiente aliquid simoniacè: ergo non semper restituendum est ei, a quo acceptum est.

¶ 3 Præterea. Nullus tenetur ad impossibile: sed quandoque est impossibile restituere ei, a quo acceptum est, uel quia est mortuus, uel quia est ignotus: ergo non restituendum est ei, a quo acceptum est.

¶ 4 Præterea. Magis debet homo reuocari ei, a quo maius beneficium accepit, personis homo plus accepit beneficij, quā lo, qui mutauit, uel depositum, sicut patet ergo magis subueniendum est quod accepit.

reddere Ecclesiam, quae est rerum domina in rebus, quae non possunt dissipari. Et similiter reddi debent abbacia, seu conventus, cuius dicitur: & idem est de similibus iudiciis. Et haec intelligitur in foro conscientiae, cum secreto haec fieri possunt: agendo vilitate causam vniu[er]salem: id est, occupatoris parati ad detinendam aliam, aut di-

Præterea. Vanum est restituere illud, quod ad manum restituentis per restitutionem pertinet: sed si prelati in iniuste aliquid Ecclesiae subtraxit, & ei restituit, ad manus eius deuenit, quia ipse est rerum Ecclesiae conseruator. ergo non debet restituere Ecclesiae, a qua abstulit: & sic non semper restituendum est ei, a quo est ablatum.

Sed contra est, quod dicitur Rom. 13. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum: cui uectigal, uectigal.

Respondendo. Dicendum, quod per restitutionem fit reductio ad aequalitatem commutativae iustitiae, quae consistit in rerum adaequatione, sicut dictum est. Huiusmodi autem rerum adaequatio fieri non potest, nisi

Nam si sic fieret, etiam modus iustitiae quo ad personam, quae teneat ad restituendum domino simpliciter dispensandum, ferretur, qui uoluitur, hoc est non ferretur, cum in foro conscientiae supradicto modo restituitur fit, sed sicut in dictis casibus non sentitur in fauorem vniu[er]salem, ut dictum est. Defectus siquidem legis hic accideret videtur corrigendus ab aequitate, ne foueat quis occupationem, aut dilapidationem materiam ministrando, cum possit illam subtrahere, & proximi, aut Ecclesiae iura ueri sic &c.

In responsione ad primum eiu[us]dem articuli aduerte, quod ex hac eadem radice prouenit, quod tempore iniusti belli non sunt restituenda magna debita in multo principio, quibus ad exercitum fouendum egredietur conferenda ut congruo tempore, sine, scilicet iniuria reddantur. Et si depositum, aut mutuum non est, reddendum deo exposturo in damnum aliorum, quo pacto potest quis mutuae alicui exposturo in damnum, & iniuriam Ecclesiae, puta, pro emendo cardinalatus? Minus enim est reddere suum alicui, quam mutuae. Et si neutrum agendum est, quo pacto nummulati, ut mediatores, ministrant eidem ad habendum pecunias suas ex aliquo distanti loco pro tali opere? Nec enim cum sint uoluntaria, aliqui peccato sunt, quando constat quod ad hoc peccant.

In responsione ad secundum eiu[us]dem articuli quinti, scito distingere inter dationem illicitam, & propter causam illicitam, restituendo ad id, quod lege diuina, vel humana prohibuitur est. Quando enim ipsam dare est peccatum, seu prohibuitur, ut cum lex prohibet dare, ut patet cum prohibetur dari iudici pro sententia, vel monasterio pro ingressu, vel episcopo pro beneficio, & huiusmodi, tunc ipsa datio est illicita. Quando uero dare non prohibetur, sed actus, seu causa propter quam datur, ut cum prohibetur fornicatio, adulterium, & huiusmodi, non prohibetur dare propter ista, sed ipsa prohibentur. Unde homo propter accepta huiusmodi fornicata, quamuis ne sciat, teneat dare quod promittit, vel solum est. Et quia sola causa in culpa est, non refert in proposito, an propter fornicationem, an propter adulterium, aut aliam speciem luxuriae deatur. Et similiter est de alijs malis seruicijs, dummodo dare prohibuitur non sit lege diuina, ut in simonia, vel humana, ut in multis, & factum est, & fieri potest contra datus pro tali, uel tali actu, &c. Et forte propter istos duos modos, quibus datio ipsa potest esse mala, auctor dixit duo uocabula, scilicet, illicita, & contra legem, referendo illicitum ad ius naturale, vel diuinum, & contra legem, ad ius humanum.

In eadem responsione aduerte, quod licet mulier possit sibi retinere ex meretricio actu acquisita sine dolo, & fraude, quae tamen acquisit ex simulatis uerbis, aut factis, teneat restituere. Huiusmodi namque simulationes important dolus, & fraus, ut patet superius in tractatu de prudentia. Et quia per huiusmodi simulationes frequenter ab amatoribus extorqueri uidentur, si crebre essent harum penitentia, latius essent exempla ponenda, sed ipsae uidentur quid, & quot simulauerunt.

In responsione ad tertium, quia tria tractantur, scilicet de omnino ignoto domino rei, de mortuo, de multum distanti, de extremis singillatim oportet aliquid dicere. De omnino ergo ignoto domino nota tria, scilicet uiam terminum, & consequens. Quod ad uiam uide in litera, quod est diligens inquisitio. Et dicitur diligens inquisitio, quae diligens homo accurate inuelligando, ubi, quando, per quos, a quibus &c. faceret. Et cum ad ad terminum non peruenitur nisi per transitu uiam, non debet rei dominus haberi pro omnino ignoto, nisi postquam processit diligens inquisitio. Et propterea si quis abique inquisitione retulerit pauperi, non factis esset, sed teneat inuenit domino restitueret, & sibi ipsi imputet, qui imprudenter alienauit alio num. Quod ad terminum, uide in litera, quod omnino ignotus, quod praemisit diligens inquisitione perueniendum

Ad primum ergo dicendum, quod quando res restituenda apparet esse grauer nocua ei, cui restituitio faciendae est, uel alteri, non ei debet tunc restitui: quia restituitio ordinatur ad utilitatem eius, cui restituitur. Omnino autem quae possidentur, sub ratione uililicadant. Nec tamen debet ille, qui detinet rem alienam, sibi appropriate, sed vel referuare ut congruo tempore restituat, uel etiam alibi tradere tutius conseruandam.

Ad secundum dicendum, quod aliquis dupliciter aliquid dat illicite.

Est ad hoc, quod rei dominus sit omnino ignotus. Nam si aliquo modo esset notus, puta, quod est uisus talis uille, &c. debet inquisitio ad ulteriora procedere, ut particularis noticia haberetur de domino, ut prudens uir sciret inquirere. Rursum quando sciri non potest dominus in particulari, sed sciret quasi sub distinctione, quod alicuius foris debetur, non est omnino ignotus dominus. Unde debet eis dari, uel distribui eisdem, uel ut forte aliquis accipiat, quando diuisa res pluribus non prodesse, & unia alicuique releuaret. Et ne alicui sit iniuria de eorum uoluntate agendum est, quicquid agendum est. Et per hoc patet, quomodo debeat restitui, quod acceptum est in bello iniusto, quando civitas data est in praedam: nec sciri potest, cui debentur hoc, quod ab hoc poenitentem restituendum est. Non est enim dandum pauperibus, nec edificanda sunt monasteria, aut hospitalia: extantibus damnium passis, de bonis eorum sine eorum uoluntate. Nec excusantur qui damnium intulerunt ex difficultate inquirendi, aut hoc faciendi, quoniam damnificatores ipsi sunt in culpa.

Et posuit seipsum in huiusmodi difficultatibus, ponendo alios in paupertate. Quod ad id uero, quod sequitur, quando dominus est ignotus, uide in litera, quod debet ei restitui eo modo, quo potest, scilicet erogando illud nomine illius pauperibus Christi. Sic enim redditur bonum uile ut sit utile spiritualiter, quod non potest illi reddi ut sit utile corporaliter, uel spiritualiter ad arbitrium domini. Et hinc habes solutionem quaestionis, quid agendum est de casu inuentis habentibus dominum, quando dominus est omnino ignotus. Dico autem habentibus dominum: quia de inuentis distinguendum erit inferius in quaestione 66. Debet enim hac erogari pauperibus, et cum ipse inuentor non sit deterioris conditionis ex hoc, quod inuenit, potest sibi ipsi si pauper est, non minus quam alteri applicare elemosinam: sicut is, qui commissa est distributio aliquarum elemosinarum, potest seipsum computare in numero pauperum, si pauper est, & distribuere proportionaliter sibi, sicut alij, secundum auctoris doctrinam superius habitam.

De multum autem distante dno rei, si commode potest transmitti ei, aut significari, ut ordinetur ei deuri sibi debitum, ut perueniat ad eum, nulla difficultas est, quod teneat habens rem ad restituendum eisdem quaestio est, quando non potest aliter abentri restitui suum, nisi cum magno damno restituens, puta, quia oportet tantum de suo expendere in mittendo, uel significando, quantum ualeret id, quod restituendum est. Auctor namque, & Scotus, & Ricardus in 4. distinct. 15. tenent, quod ille restitutor non teneat ad restituendum ei cum tali damno, quia non teneat nisi ad restitutionem rei acceptae. Et addunt Scotus, & Ricardus, in hoc casu debet illud erogari pauperibus, si non adiuuant parentes illius.

In hoc autem loco auctor nihil loquitur de sumptibus agentis, sed absolute loquens de multum distante, dicit quod debet, si commode potest, domino mitti debitum: alioquin debet deponi, & domino significari.

Mihi autem uidetur distinguendum de causa restitutionis. Secunda Secunda S. Thomae. T 3 an

an scilicet fuerit acceptio iniusta, vt furum, rapina, vsura, & hu-
iusmodi: vel sine iniustitia, vt inuentio, successio, mutuum, depo-
situm, & huiusmodi. Nam si tenetur ad restitutionem ratione
furti, & similitum, tenetur ad expensas etiam in quadruplum,
si aliter non potest facere, quod res reddatur domino. Et ratio
est, quia dominus
rei ex eo, quod pas-
sus est furum, non
debet damnificari.
Constat autem, quod
damnificaretur, si
proprijs expensis de-
beret recuperare re
sibi ablatam. Cum
ergo ipse non tenea-
tur ad expensas, &
fur teneatur ad itera-
to statum domini-
um rei in posses-
sione, consequens est,
quod fur teneatur p-
accidens, scilicet p-
pter accidentem di-
stantiam, ad plus da-
ni sustinendum, quam
intulerit alteri. Nec
propterea conceden-
dum est, qd teneat ad
aliud, quam ad resti-
tutionem. Sed quia
teneatur ad consum-
mata restitutionem,
qua per accidens re-
quirit expensas: ideo
teneatur ad subuen-
dam damnum. Nec
refert in proposito,
an fur, an passus fur-
tum, se absentauerit
a loco furti: sed sibi
imputat fur, qui fir-
raro efficit se debi-
tor em ad ponendum
dominum in posses-
sione rei suae, non in
hoc, vel illo loco,
sed simpliciter. Nec
debet dominus, qui
non potuit rem sua
ablatam ferre secum,
pari: patere autem,
si sine eius volunta-
te res sua pauperis
aut alteri daretur. Si
verò teneatur ad re-
stitutionem ratione
acceptationis non iniusta, tunc cessante mora,
fraude, atque iniusto, quo ad hanc, recessu debitoris, non teneatur
debitor ad damnum subeundum propter restitutionem facien-
dam, etiam si ipse se absentauerit: quia iure suo utebatur, se absen-
tando propter negotium, aut commodum, quando non erat ob-
ligatus significare creditori, seu domino suum recessum. Et ratio
est, quia in huiusmodi debitor aut teneatur ad restitutionem so-
lum ratione rei alienae apud se, vt patet de inuento, & ex successio-
ne habito, deposito, & huiusmodi, & sic constat, qd non teneatur
ex huiusmodi incurrere damnum in proprijs: aut teneatur ra-
tione acceptationis ex voluntaria domini coactione, vt in mutuo,
pignore, emptione, & huiusmodi. Et sic cum dominus exposue-
rit se sponte huic periculo distantiae, quae potest abique cuiusque
iniuria ex utraque parte interuenire, sibi ipse imputat, qd non ca-
uerit reddendum sibi esse in tali loco. Vnde seruandum est, qd au-
thor in hac responsione dicit in huiusmodi restitutionibus, quae
ex voluntatis, seu non iniustis acceptationibus pueniunt: in alijs
autem etiam iniustis, qd supra diximus. Et haec sunt vera fecan-
dum rationem iustitiae: secundum autem humanas coniecturas,
pensatis conditionibus personarum, & rerum, potest contingere,
qz posset dari pauperibus, puta, quia cognoscitur qualitas volun-
tatis domini sic absentis, & creditur, quod raum haberet.

D. 543.

Vno modo, quia ipsa datio est illi-
cita, & contra legem, sicut patet i
eo qui si moniace aliquid dedit, &
taliter meretur amittere quod de-
dit: unde non debet ei restitutio
fieri de his. Et quia etiam ille qui
accepit, contra legem accepit, non
debet sibi retinere, sed debet in
pios vsus convertere. Alio modo
aliquis illicite dat, quia propter
rem illicitam dat, licet ipsa datio
non sit illicita, sicut cum quis dat
meretrici propter fornicationem.
Vnde & mulier potest sibi reti-
nere quod ei datum est: sed si super-
stue ad fraudem vel dolum extor-
sisset, tenetur eidem restituere.

AD TERTIUM dicendum, qd
si ille, cui debet fieri restitutio, sit
omnino ignotus, debet homo
restituere si in qd potest, sed dādo in
elemosinas pro salute ipsius si-
ue sit mortuus, siue sit viuus, pre-
missa tñ diligenti inquisitione
de persona eius, cui est restitutio
facienda. Si vero sit mortuus ille,
cui est restitutio facienda, debet
restitui haeredi eius, qui compu-
tatur quasi vna persona cum ip-
so. Si vero ille sit multum distans,
debet sibi transmitti quod ei de-
betur, & praecipue si sit res ma-
gni valoris, & possit commode
transmitti: alioquin debet in ali-
quo loco tuto deponi, ut pro eo
cōseruet, & domino significari.

AD QVARTVM dicendum, qd
aliquis de hoc, quod est sibi p-
prium, debet magis satisfacere

ex hoc quod possiderit inuenitur, ex natura rei debet
In responsione ad quintum eiusdem articuli, in
membro illius verbum, Sicut custodia deponatur, dicitur
se praeterea ad res Ecclesiarum dupliciter, vt videtur in
ror. Est sequitur custodia rerum in modum, & dicitur
alienatio est sibi prohibita. Est autem depositum
aliorum praesentium, ad finem quali depositum
Et quoniam vt auctor met dicit in quibusdam articulis
male vult, & dissipans portionem illam, per eum
eius, non teneatur ad restitutionem, sed ad solam
ideo vt praeterea se ab his, quae sunt sine depositum
vsu commissa, dicit, Sicut custodia deponatur. Tunc
bus casibus ad restitutionem. Primo, si depositum
tam alteri, & in hoc clauduntur bona deponatur
lari, vt canonico, officiali, capellano, quoniam colligunt
hospitalis quam multitudine, vt pauperibus, ac propter
aut fratribus, & aliorum, in his. Propter hoc
sunt hospitalibus, aut sunt committuntur in
mundas seruent manus. Cum enim hoc depositum
pauperum in domo eorum est, si hae sibi appropinquat
alienare rem suam custodia deponatur. Et huiusmodi
ve dixi, tam in nobilitate, quam prohibita alteri
similia, nisi in casu in quo licite dispensat possit
amplius dicitur in ferias, cum de statu episcoporum

alterius necessitatem: & consequenter sibi debet
ab existente in extrema necessitate. Mili autem
firum esse verum. Et ratio me motus est, quia
ma necessitatis quomodo cumque, cessat propter
gentium spectas, vt inferius patet. Et videtur
parentibus, vel his, a quibus acce-
pit maiora beneficia: non autem
debet aliquis recompenfare be-
nefactori de alieno: quod con-
tingeret, si quod debet vni, alteri
restitueret: nisi forte in calu-
tremā necessitatis, in quo posset,
& deberet alicui etiam auferre
aliena vt patri subueniret.

AD QVINTVM dicendum, quod
praeterea potest rem Ecclesiarum sur-
ripere tripliciter. Vno modo, si
rem Ecclesiarum non sibi deputata,
sed alteri, sibi vsurparet, puta, si
Episcopus vsurparet sibi rem ca-
pituli. Et tunc planum est, qd de-
bet restituere, non edo in manus
eorum, ad quos de iure perinet.
Alio modo, si rem Ecclesiarum suae
custodia deputatam, in alicuius
dominium transferat, puta, com-
sanguinei, vel amici: & tunc de-
bet restituere Ecclesiae, & sub sua
cura habere, ut ad successorem
perueniat. Tertio modo, potest
praeterea surripere rem Ecclesiarum
solo animo, dum scilicet, ince-
pit habere animum possidendi
eam vt suam, & non nomine Ec-
clesiarum: & tunc debet restituere, ta-
lem animum deponendo.

ARTICVLVS VI.

Primum teneatur semper restituere
ille, qui accepit.

AD SEXTVM sic proceditur. Vi-
detur, qd non teneatur sem-

Super Questionis sexagesime secundae, Articulus
I Narr. 6. eiusdem quest. 62. nota in corpore
radicem: unde omnes restitutiones in quibus

& quomodo libet ornantur, vt in casibus non scriptis scias resoluere vt que ad principia non teneatur quis ad restitutionem. Dug ergo sunt radices, ad quarum alteram restitutione omne oportet redi. Prima est acceptio: secunda est res accepta. Et extenditur in proposito acceptio nomen ad omnem actum, quo pro-

ximus minus habet. de hoc quomodo habere debet: incendiū enim, contumelia, iniuria distributio, & alia huiusmodi, sub acceptioe committuntur. Oportet igitur primo inspicere, an ille de quo queritur, teneatur ad restituendum ratione acceptiois, vel ratione rei acceptae: an ratione vtriusque. Oportet namque inter ista tria comprehendere omnem restitutionem. Et vt singillatim differamus sequendo literam, generalis regula in restitutionibus ratione rei est, quod tādū teneatur quis ad restitutionem ratione alienae rei, quando eam habet. Et in

proprietate ratio in litera redditur: quia habens id, quod alterius est, habet plusquam suum est, & damnificatus tantumdem habet minus de suo. Et ideo fin formam iustitiae commutativae oportet equalitatem inter eos continere, auferendo ab illo qui habet plus, & dādo ei qui habet minus, vt sic fiat aequitas, sicut erant a principio, antequam scilicet & ille minus, & ille plus haberet, quam suum est. Et ex hac radice prouenit, quod si quis rem alienam ignoranter emisisset, non potest retinere eam, quam primam nouit esse alienam: sed teneatur eam domino restituere, nec potest petere ab eo pretium, quo ipse emit a domino rei, sed a venditore: hoc enim, quod res illa aliena est, obligat possessorem ad sui restitutionem domino. Sed occurrit hoc in loco dubium, an res dicatur esse apud aliquem solummodo, quando res ipsa, puta, vestis, vinum, frumentum extat apud eum: vel intelligendum est, quando vel res ipsa salua, vel aliquod loco eius extat, puta, pretium, vel effectus ipsius, puta, conseruatio proprii vini, aut proprii frumenti, quod consumpsisset dum consumpsisset alienum: vel alius effectus, puta, nutritio, & huiusmodi, quae ex consumptione relinquunt vel amittunt, quae ex donatione, si rem donando distrahit, consequitur: vel aliquid aliud huiusmodi. Et est ratio dubii, quia varia dicuntur de possessore bonae fidei, de quo loquimur. Dicitur enim in primis, quod si emptorem distrahit vendendo, quod non teneatur ad restitutionem: & similiter si donauit, aut consumpsit, & si res est salua, & fructifera non teneatur ad restitutionem fructuum perceptorum consumptionum. Dicitur deinde, quod quando cumque possessor bonae fidei factus est ex re aliena locupletior, teneatur ad restitutionem. Et ad hoc est textus iuris civilis, si de petito, h. red. l. ite venium. §. eos autem. Ex his enim coniungitur, quod pretium quandoque computatur loco rei, puta, cum mihi donatam rem alienam vendidi: factus sum enim ex illa locupletior, & quandoque non puta, cum emptam rem vendidi sine lucro ex parte rei: & nullus consumptio quandoque computatur loco rei, ut cum quotidianos sumptus ex re aliena percipio, quos ex proprio esse iudicauimus sum enim ex his entatis expensis locupletior. Et hoc expresse dicitur ibid. l. sed & si lege §. quod autem. Quadoque non, vt cum consumpsit, quia abundabam habendo talem rem, nec fecissem tales sumptus, nisi talem rem habuissem.

¶ 1 Præterea. Nullus teneatur criminem suum detegere: sed aliquando aliquis restitutionem faciendum, criminem suum detegit, vt patet in furto. ergo non semper teneatur ille qui abstulit, restituere.

¶ 2 Præterea. Nullus teneatur criminem suum detegere: sed aliquando aliquis restitutionem faciendum, criminem suum detegit, vt patet in furto. ergo non semper teneatur ille qui abstulit, restituere.

¶ 3 Præterea. Eiusdem rei non est multotiens restitutio faciendum: sed quandoque multi simul rem aliquam furripiunt, & vnus eorum

tum donauit, non sum ex re illa factus locupletior. De consumptione quoque distinctio consonat, quando scilicet consumptio redundat indirecte in lucrum, puta, quia consumpsisset tantumdem de proprio: tunc enim indirecte factus est locupletior. Quando vero consumptio in nullum redundat lucrum, ad nihil teneatur. Propter quod inuitatus ad coenam rei furtiuae, si bona fide coenat, & nihil propterea lucratur, quia omnino in domo propria tantum expendit, si in ea coenat, quantum si non, ad nihil teneatur: sed si ex hoc, quod ad conuiuium accedit, minus domi expendit, teneatur de tanto, quantum consumit in cena: sed quantum lucratus est indirecte, non expendendo, & comedendo propria. Et similiter dicendum de veste pretiosa consumpta, qualem non consumpsisset, nisi dono habuisset. Non enim teneatur de tanto quantum valebat vestis illa, sed quantum consumpsisset de sua veste. Pro generali enim regula in succedentibus, & fructibus, & effectibus rei habendum est, quod solummodo teneatur in quantum aliquid lucri, vel directe habuit, vt puta, recipiendo pretium locationis domus, & fructuum agris, & similibus: vel indirecte, ut puta, quia tantum expendisset de suo, utroque enim modo factus est locupletior in quantum ex re aliena. Non tamen dicimus, ex re aliena, ad differentiam lucri ex propria industria: non enim teneatur de tali lucro. Propterea si habuisset pecuniam alienam, & cum ea lucratus fuisset, non teneretur de tali lucro, & de similibus idem est iudicium. Et ex hoc patet, quare quandoque pretium in proposito succedit loco rei, & quandoque non: quia quandoque habet rationem non sui respectu, possessoris, quando scilicet reddit ipsum locupletioem: & quandoque habet rationem sui, quando scilicet saluatur indemnis: & similiter est proportionaliter de consumptione.

¶ Sed restat adhuc unum dubium: quia scilicet secundum doctrinam hanc, non videtur aequa lex ista de restitutione ex parte rei, sed claudicat ex una parte, scilicet ex parte possessoris. Nam possessor stare in periculo damni, & non lucri sine ulla culpa sua. Declaratur sequela: quia possessor qui emit, teneatur restituere rem apud se existentem, etiam si non possit pretium quod dedit, recuperare a venditore, ut patet ex dictis. Et tamen nunquam potest lucrari: quia in quantum est factus locupletior, teneatur restituere, ut dictum est.

¶ Sed hoc non est difficile soluere, considerando, quod obligatio ad restituendum, de qua loquimur, non oritur ex actione, aut passione, sed ex ipsa aliena, cui accidit, quod ab hoc possessore habeatur dono, vel pretio, ac per hoc, quod iste damnificetur, & non ille. Quia ergo posse damnum incurrere possessorem ex re aliena, non prouenit ex ipsa re, sed ex modo adiunctae actionis, scilicet emptionis, non debere autem lucrari, ex re ipsa prouenit, aequissima est restitutionis lex ex parte rei secundum ea, quae sunt per se, & non secundum ea, quae sunt per accidens dispositiones.

¶ Circa restitutionem uero ex parte acceptiois, in litera tria membra sunt. Primum est, quando acceptio est iniuriosa, & tunc acceptio ipsa obligat accipientem ad restitutionem. Et sub hoc, Secunda Secunda S. Thomae. I. 4. articulo

A ligat possessorem solummodo in casu, quando scilicet ex hoc factus est locupletior, & ad tantum quantum factus est locupletior, vt bene ius civile decernit. Et de re quidem ratio manifesta est: de eo vero quod loco rei successit ad lucrum, manifestatur: quia quicquid lucri ex re aliena apud possessorem est, suum non est, ac per hoc quantum habet de huiusmodi lucro, tantum habet plus quam suum est. Et cum do minus rei tantumdem habeat minus de suo, oportet secundum iustitiam commutativae formam auferri a possessore non suo, & dari domino rei, vt sic inter eos sit equalitas: & hinc rationi omnia consonant. Nam si ex dono possideo alienum, & vendidi, teneor de pretio quo factus sum locupletior. Si autem emi prius, & postea vendidi sine lucro ex parte rei, quamuis forte lucratus fuerim ex labore, vel industria admissa, non teneor de aliquo. Et similiter si ex dono habi-

B SED CONTRA. Ille qui peccauit, teneatur satisfacere: sed restitutio ad satisfactionem pertinet. ergo ille qui abstulit, teneatur restituere.

RESPONDEO. Dicendum, quod circa illum, qui rem alienam accepit, duo sunt considerata, scilicet ipsa res accepta, & ipsa acceptio. Ratione autem rei teneatur eam restituere, quamdiu eam apud se habet, quia quod habet ultra id, quod suum est, debet ei subtrahi, & dari ei cui deest secundum formam commutativae iustitiae: sed ipsa acceptio rei alienae potest tripliciter se habere. Quandoque enim est iniuriosa, scilicet contra uoluntatem existens

C tum donauit, non sum ex re illa factus locupletior. De consumptione quoque distinctio consonat, quando scilicet consumptio redundat indirecte in lucrum, puta, quia consumpsisset tantumdem de proprio: tunc enim indirecte factus est locupletior. Quando vero consumptio in nullum redundat lucrum, ad nihil teneatur. Propter quod inuitatus ad coenam rei furtiuae, si bona fide coenat, & nihil propterea lucratur, quia omnino in domo propria tantum expendit, si in ea coenat, quantum si non, ad nihil teneatur: sed si ex hoc, quod ad conuiuium accedit, minus domi expendit, teneatur de tanto, quantum consumit in cena: sed quantum lucratus est indirecte, non expendendo, & comedendo propria. Et similiter dicendum de veste pretiosa consumpta, qualem non consumpsisset, nisi dono habuisset. Non enim teneatur de tanto quantum valebat vestis illa, sed quantum consumpsisset de sua veste. Pro generali enim regula in succedentibus, & fructibus, & effectibus rei habendum est, quod solummodo teneatur in quantum aliquid lucri, vel directe habuit, vt puta, recipiendo pretium locationis domus, & fructuum agris, & similibus: vel indirecte, ut puta, quia tantum expendisset de suo, utroque enim modo factus est locupletior in quantum ex re aliena. Non tamen dicimus, ex re aliena, ad differentiam lucri ex propria industria: non enim teneatur de tali lucro. Propterea si habuisset pecuniam alienam, & cum ea lucratus fuisset, non teneretur de tali lucro, & de similibus idem est iudicium. Et ex hoc patet, quare quandoque pretium in proposito succedit loco rei, & quandoque non: quia quandoque habet rationem non sui respectu, possessoris, quando scilicet reddit ipsum locupletioem: & quandoque habet rationem sui, quando scilicet saluatur indemnis: & similiter est proportionaliter de consumptione.

D Sed restat adhuc unum dubium: quia scilicet secundum doctrinam hanc, non videtur aequa lex ista de restitutione ex parte rei, sed claudicat ex una parte, scilicet ex parte possessoris. Nam possessor stare in periculo damni, & non lucri sine ulla culpa sua. Declaratur sequela: quia possessor qui emit, teneatur restituere rem apud se existentem, etiam si non possit pretium quod dedit, recuperare a venditore, ut patet ex dictis. Et tamen nunquam potest lucrari: quia in quantum est factus locupletior, teneatur restituere, ut dictum est.

E Sed hoc non est difficile soluere, considerando, quod obligatio ad restituendum, de qua loquimur, non oritur ex actione, aut passione, sed ex ipsa aliena, cui accidit, quod ab hoc possessore habeatur dono, vel pretio, ac per hoc, quod iste damnificetur, & non ille. Quia ergo posse damnum incurrere possessorem ex re aliena, non prouenit ex ipsa re, sed ex modo adiunctae actionis, scilicet emptionis, non debere autem lucrari, ex re ipsa prouenit, aequissima est restitutionis lex ex parte rei secundum ea, quae sunt per se, & non secundum ea, quae sunt per accidens dispositiones.

¶ Circa restitutionem uero ex parte acceptiois, in litera tria membra sunt. Primum est, quando acceptio est iniuriosa, & tunc acceptio ipsa obligat accipientem ad restitutionem. Et sub hoc, Secunda Secunda S. Thomae. I. 4. articulo

membro comprehenditur omnis iniusta damnificatio in qua...

eius, qui est rei dominus, ut patet in furto, & rapina. Et tunc tenetur ad restitutionem...

Secundum membrum est, quod acceptio est ex voluntate domini in utilitatem accipientis...

Ad hoc dubium licet dicitur forte posset, quod author loquitur de acceptione...

Tertium membrum est, quando acceptio est ex voluntate domini, non pro utilitate accipientis...

Et nota, quod hoc tertium membrum a negatione propria utilitatis distinguitur...

Sed occurrit circa hanc trimembrem distinctionem dubium, quia pluribus modis...

Ad hoc dicitur, quod licet casus iste non habeat eo quod oportere simul concurrere...

Ad hoc dicitur, quod licet casus iste non habeat eo quod oportere simul concurrere...

danri, ut cum accommo equum, ut videtur ad...

ria, cum voluntate, scilicet eius cuius est res, sicut patet in mutuis...

hoc damnium incurrat. Tertio modo aliquis accipit re alterius...

ignore, empzione, & huiusmodi. Accipit enim pro quo datur aliquid...

hoc est primum membrum, vel communi, sic aut in solam accipientis utilitatem...

Quantum igitur, quod obicitur re, scilicet acceptio est in fauorem utilitatem...

In responsione ad secundum, circa illas argumetum dubium occurrit, An si restituendo per...

In responsione ad tertium, ubi tractatur quod est restituendum, ubi tractatur quod est restituendum...

Ad hoc dicitur, quod licet casus iste non habeat eo quod oportere simul concurrere...

ad dimitis spectantes, sunt bona inferioris ordinis: fama autem est superioris ordinis, iuxta illud: Melius est nomen bonum, quam divitiae multae: unde non tenetur quis damnificare se in fama, ve restituat rem illam in specie: Et si quis obicit, quod non propter rem illam, sed propter actum virtutis iniuria, scilicet

tenetur autem ratione rei, Et propter hoc, si ei subtrahatur res absque sua culpa, non tenetur ad restitutionem: secus autem esset, si cum magna sua culpa rem depositam amitteret.

Ad primum ergo dicendum, quod restitutio non ordinatur principaliter ad hoc, quod ille, qui plus habet, quam debet, habere desinat: sed ad hoc, quod illi, qui minus habet, supplicetur. Unde in his rebus, quae unus potest ab alio accipere sine eius detrimento, non habet locum restitutio, puta, cum aliquis accipit lumen a candela alterius. Et ideo quamvis

quis portionibus: quoniam inductus ad maleficium ex hoc ipso, quod inductus est ad damnificandum alium, consequenter ductus est ad statum, in quo tenetur ad satisfaciendum in solidum, ac per hoc ab inducentibus passus est per viam sequelae hoc damnium: & sic ille inductus non solum succedit in damno, sed etiam in damnificatione ab eisdem. Si vero fuit inductor aliorum ad maleficium, ille, qui integre restituit, non tenetur inducti ad refundendum eidem, quia illi non damnificaverunt, deducendo ipsum, ad statum, in quo tenetur ad refundendum in solidum, sed econtra: unde ille non succedit, nisi in damno. Si autem eque spontaneus fuit ille, qui integre restituit, ita quod nec inductus, nec inductus fuit: tunc substituitur eidem, aut ille sine aliis ad maleficium perpetrandum non iussit: puta quia periculosa aggressio, vel sine locis non fuisset ausus, vel huiusmodi. Et sic, cum par sit de omnibus huiusmodi ratio, quilibet alium praedicto modo damnificavit indirecte, quoniam quilibet possit locum in statu restituendi in solidum: ac per hoc equis saltem portionibus tenetur ei, qui restituit, refundere, & gratias agere illi, quod eripuit eos ab onere restituendi in solidum. Aut quilibet sine aliis iussit, sed tamen socialiter iuravit: & tunc de rigore iuris non videtur, quod tenentur alij eidem refundere, quia nullus alium damnificavit, quamvis de equitate deberent refundere eidem. Aequi quippe est, ut socij in damno inferendo, sint etiam socij in damno sustinendo.

In responsione ad secundum dubium occurrit, An vno integre restituente, alij qui etiam in solidum tenebantur ad restituendum, teneantur de necessitate salutis ad refundendum illi, qui restituit, & ad quantum quilibet tenetur, si tegetur. Et est ratio dubij, quia cum illi nihil acceperint ab illo, qui restitutionem fecit, non tenentur ei aliquo restitutionis iure. Restitutio enim praesupponit acceptionem, vel rem acceptam, ut dictum est. Quo autem alio iure tenentur, oportet ostendere.

In oppositum autem est littera praesens, cui consonare omnes de hoc scribentes, videntur.

Ad hoc dicitur, quod in hac materia est aliquid clarum, & manifestum: aliquid vero obscurum, & quod magna inquisitione indiget, si dilucidetur: hac ergo partitione utendum est. Tripliciter namque modo contingere potest casus iste. Primo, rebus acceptis existentibus apud eos, qui acceperunt. Secundo, rebus acceptis consumptis ab eisdem. Tertio, quod nulla fuerit acceptio bonorum alij, sed solum damnificatio, ut in destructione domus, incendio, conculatione feminum, & huiusmodi. Et in primo, & secundo casu clarum est, quod alij tenentur refundere ei, qui restituit, tanquam substituto domino illarum rerum. Ex eo namque, quod vnus restituit pretium totius, factus est dominus rerum extantium apud alios, & est substitutus in iuribus illius, cui rerum consumptarum pretium debebatur ab his, qui consumperunt. Et hoc patet, quia ista refusio debet fieri iure restitutionis ratione rei acceptae extantis, vel mala fide consumptae: quoniam fit illi, qui succedit domino, vel in domino respectu extantium rerum, vel in iuribus respectu consumptarum. Et hoc est, quod Doctores dicunt, dum docent, quod tenetur refundere qui liber pro portione, quae ad eum devenit.

In tertio casu, quando ad nullam portio aliqua devenit, obscurum est, an alij tenentur refundere. Nam ratione rei nullus tenetur, sicut in prioribus casibus ratione autem actionis, qui tenentur iniuriato, non tenentur isti tanquam subrogato patre. Videatur autem mihi considerandum, & distinguendum esse, an ille vnus, qui integre restituit, succedat damnificato in damno tantum, an etiam in damnum pati ab eisdem. Nam ex tenetur illum ad damno releuare, ut patet: sed ex hoc, quod aliquis paritur ab aliquo damnium, bene sequitur, quod sit ab illo

Ad hoc autem discernendum oportet peripicere, an ille vnus, qui integre restituit, fuerit inductus, aut inducens, aut eque sponsancus ad damnificationem: quia si fuit inductus, tenetur alij, qui ipsum ad maleficium induxerunt, ad refundendum eis, saltem

quis portionibus: quoniam inductus ad maleficium ex hoc ipso, quod inductus est ad damnificandum alium, consequenter ductus est ad statum, in quo tenetur ad satisfaciendum in solidum, ac per hoc ab inducentibus passus est per viam sequelae hoc damnium: & sic ille inductus non solum succedit in damno, sed etiam in damnificatione ab eisdem. Si vero fuit inductor aliorum ad maleficium, ille, qui integre restituit, non tenetur inducti ad refundendum eidem, quia illi non damnificaverunt, deducendo ipsum, ad statum, in quo tenetur ad refundendum in solidum, sed econtra: unde ille non succedit, nisi in damno. Si autem eque spontaneus fuit ille, qui integre restituit, ita quod nec inductus, nec inductus fuit: tunc substituitur eidem, aut ille sine aliis ad maleficium perpetrandum non iussit: puta quia periculosa aggressio, vel sine locis non fuisset ausus, vel huiusmodi. Et sic, cum par sit de omnibus huiusmodi ratio, quilibet alium praedicto modo damnificavit indirecte, quoniam quilibet possit locum in statu restituendi in solidum: ac per hoc equis saltem portionibus tenetur ei, qui restituit, refundere, & gratias agere illi, quod eripuit eos ab onere restituendi in solidum. Aut quilibet sine aliis iussit, sed tamen socialiter iuravit: & tunc de rigore iuris non videtur, quod tenentur alij eidem refundere, quia nullus alium damnificavit, quamvis de equitate deberent refundere eidem. Aequi quippe est, ut socij in damno inferendo, sint etiam socij in damno sustinendo.

Ad argumentum igitur ex littera assumptum dicitur, quod author loquitur in littera de surripientibus res, ut patet in argumento, quos concessum est teneri ad refundendum ratione rei, quae ad eos peruenit. Nos autem loquimur in hoc vltimo de praesice damnificantibus alterum sine cuiuscunque lucro, de quibus etiam dixi, quod mihi videtur rationi consonum.

In eadem responsione ad secundum eiusdem sexti articuli dubium quorundam occurrit circa vltima verba, scilicet, Quod tamen potest condonare, An is, qui ad restituendum tenetur, absolutus sit coram Deo a debito restitutionis ex hoc, quod petit ab eo, cui tenetur remissionem, & habuit ab eo gratiam: an requiratur, quod offerat pecuniam, vel rem in prompta. Et est ratio mouendi hoc dubium diuersitas scriptorum.

Ad hoc breuiter dicitur, quod quocumque modo perueniatur ad hoc, quod dominus rei, seu cui restitutio fieri debet, libere donat, aut remittit, absolutus est debitor coram Deo. Nihil enim refert praebitis, obsequio, vel intercessione, aut oblatione, aut quouis alio modo procurare, dummodo perueniatur ad id, unde pendet vinculum restitutionis, liberam scilicet voluntatem Domini, per quam est possessor, & distributor, & donator rerum suarum. Quicquid autem rationabiliter in hac re dubitatur, est pro tanto, quia dubitatur, an libere ille donet sua, quae non sunt in sua potestate posita: sed hoc, & caetera dubia cessant, quando constat ex verbis donantis abique metu, fraude, desperatione rei recuperandi, & breuiter omnibus facientibus voluntarium missum, quod ipse libere donat.

Nec obstat si forte idem oblata re non donat, aut donare quoniam praesentia rei mouet ad cupiditatis passionem, ex qua fit ille liberalis, extra quam passionem existens, in absentia rerum liberaliter donat. Facilius est enim esse liberalem in donando sua, quae non possidet, quam extrahendo a se, quae possidet. Unde scrupulus iste superius est quin potius, si restituitur in veritate, paratus est, & pauper, & creditor diues, & vniuersaliter, quando donatio esset opus pietatis, consulendum est, ut absentibus rebus petat donationem, ne intret creditor in tentationem illiberalitatis ex praesentia rerum, sed extra omnem passionem existens, liberaliter donec. Experimur enim in alijs, quod virtute facilius feruamus remoti a praesentia obiectorum, ut patet in cibis, & venereis. Nec propterea non libere abstinemus, quia extra praesentiam obiectorum sobrijs, & casti sumus, qui forte in praesentia laberemur.

Circa praedicta occurrit nonnum dubium, An pluribus in solidum obligatis ad restitutionem, possit dominus gratiam remissionis quibusdam facere, & totum ab vno exigere in foro conscientiae. Et est ratio dubij, quia Dominus remittendo quibusdam, donat eis quicquid habent de suo. Quod autem donauit vni, non de-

beo

beo amplius ab alio repetere: alioquin non simplum, sed multiplicatum restitueretur.

In oppositum autem est, quia omnia iura conceduntur, contra quemlibet eorum, qui tenentur in solidum, ad restitutionem posse agi.

*allis, quam doque.

di. 15. q. 1. art. 5. q. 5.

Ad hoc dicitur, quod si donatio de suo, & non de alieno, aut alij debito, fieri possit, si dominus, cui restituitur facienda est liberaliter donat, non debet in praedictum aliorum huiusmodi donatio redundare.

ARTICVLVS VII.

Virum iiii, qui non acceperunt, teneantur restituere.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur, quod illi, qui non acceperunt, non teneantur restituere. Restitutio enim quaedam poena est accipientis: sed nullus debet puniri, nisi qui peccauit: ergo nullus debet restituere, nisi qui accepit.

¶ 2 Præterea. In iustitia non obligat aliquem ad hoc, quod rem alterius augeat: sed si ad restitutionem teneretur, non solum ille qui accepit, sed etiam illi, qui qualitercunque cooperantur, augetur ex hoc res illius, cui est aliquid subtractum, tum quia sibi multoties restitutio fieret: tum etiam quia quandoque aliqui operam dant ad hoc, quod aliqua res alicui auferatur, quæ tamen ei non auferitur: ergo non tenentur alij ad restitutionem.

¶ 3 Præterea. Nullus tenetur se periculo exponere ad hoc, quod rem alterius saluet: sed aliquando manifestando latronem, vel ei resistendo, aliquis periculo mortis se exponeret: non ergo tenetur aliquis ad restitutionem propter hoc, quod non manifestat latronem, vel non ei resistit.

SED CONTRA est, quod dicitur Roman. 1. Digni sunt morte,

qui tenentur in solidum, viderint. Et hoc concedunt iura, & non quod portiones donatæ quibusdam, exigantur postmodum ab vno, aut pluribus obligatorum in solidum: quoniam hoc, ut patet ex prædictis, iniquum est.

Super questio. sexagesime secundæ, artic. septimum. In art. 7. eisdem 62. quaest. prosequendo ambiguitates spectantes ad personam restituentis, quis tenentur ad restitutionem, notanda, & declaranda primò occurrit illa maxima. Quicumque est causa iniuste acceptiois, tenetur ad restitutionem. Vt si quidem male intellecta, & applicata, ut scripta doctorum præ se ferunt, quibus authoris verba hoc in loco fauere videntur, dum dicit, quod ad restitutionem obligat consensus in eo, sine quo rapina fieri non potest, aiuntque, quod requiritur ad restitutionis vinculum, quod sit causa, sine qua non acciperetur: Sed si omnino acceptio fuisset per alium facta, non tenentur ad restitutionem, nisi ratione rei, quæ ad ipsum devenit. Et ex hoc principio deducitur, quod causæ instrumentales particulares, loco quarum omnino fuissent alia, ut ministri ad viuras, & inferiores milites, & pedites ad bellum manifestè iniustum, non tenentur, nisi aliquid ad eos deuenit: quoniam loco eorum alij assuescent, qui idem fecerunt.

¶ Sed salua eorum reuerentia, valde isti errant in sensu illius ma-

xima, & consequenter longè aberrant a primis est causa, per quam sic, quam causa quoniam ista inter causas non computatur, patet in philosophia. Et in proposito causa est, quæzunque efficiat ipsam acceptioem

non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus: ergo pari ratione etiam consentientes debent restituere.

RESPONDEO. Dicendum, quod sicut dictum est, ad restitutionem tenetur aliquis non solum ratione rei alienæ, quam accipit, sed etiam ratione iniuste acceptiois: & ideo quicumque est causa iniuste acceptiois, tenetur ad restitutionem: quod quidem contingit dupliciter, directè scilicet, & indirectè. Directè quidem, quando inducit aliquis alium ad accipiendum: & hoc quidem tripliciter. Primo quidem modo, mouendo ad ipsam acceptioem, quod quidem fit præcipiendo, consulendo, consentiendo expresse, & laudando aliquem quasi strenuum de hoc, quod aliena accipit. Alio modo ex parte ipsius accipientis, quia licet cum receipt, vel qualitercunque ei auxilium fert. Tertio modo ex parte rei acceptæ, quia scilicet particeps est furti, vel rapina, vel quasi socius maleficij. Indirectè verò, quando aliquis non impedit, cum possit, & debeat impedire, vel quia subtrahit preceptum, siue consilium impediens furtum, vel rapinam: vel quia subtrahit suum auxilium, quo posset obfistere: vel quia occultat post factum, quæ his rebus comprehenduntur.

In iustio, consilium, consensus, palpo, recurrit.

Participans, mutus, non obstant, non manifestans.

Sciendum tamen, quod quicumque præmissorum semper obligant ad restitutionem. Primò, iniustio: quia ille, qui iubet, est

ret, quod secundum iustitiam rigorem, quod des in bello manifestè iniusto, tenetur restituere, quod intule: aut non minus, quam cum concurrunt, quoniam exhibere dicitur, teneantur, nisi secundum facultates suas, impediante. Ministri quoque furis, & raptores, qui deseruiunt sine sponte, siue mercede, ne iniuste acceptiois, quam efficiunt, libetator in particularibus casibus, ut dicitur, in rapione viuras, furti, &c. an in aliis: quoniam quæ acceptio sunt quod ad personam accipientis, quæ enim ille mediator accipit alium, hoc vtrouque tenetur ipse ad restitutionem causa iniuste acceptiois.

In eodem articulo circa eam, quæ dicitur, in indirectè, aduerte, quod ambobus in præcedenti libro, duas conditiones exprimitur iniuste acceptiois causa indirectè. Primò, impedire: secunda est, quod debeat impedire.

in malum culpe alicui indirecte, nisi quia potest, & debet obsta-
re, ut ibidem, cum de voluntario tractaretur, dictum est.

Considera ergo quod quis peccat, consilio, auxilio, manifesta-
tione, potest, & tenet impedire furtum, rapinam, fraudem, &c.
& dicitur quando tenetur ad restitutionem, & quando non.

Et ne tibi hoc difficile videatur, auctor in littera dicit, quod hoc solum accidit, quando alicui incumbit hoc officio, ut patet ex responsione ad tertiam.

In eodem articulo in responsione ad secundam, videre potes primo, quomodo confor-
me sit dictis auctori-
tatis, quod in precedenti articulo de obligatis ad restituendum re-
spondimus. Deo namque gene-
re nominat hic auctor huiusmodi obli-
gatos, scilicet, qui merentur principales in facto, & eorum, ad quos res peruenit. Principales namque sunt iudices alios, & quae potest, &c. quia scilicet potes in principio responsio-
nis, quod paulo superius de obligatione multorum diximus. Nam auctor secundo loco ponit obligatos ad restituendum, qui tenentur restituere, scilicet acceptio-
nis ex precepto alterius.

Super quibus, exagge-
ratis, ut dicitur, articulo
habetur.

In titulo ar. 8. eiusdem quae. aduer-
te, quod expedit om-
nibus, quae de restitu-
tione dicenda sunt, quod si restituatur in primo articulo, tunc restituendum, in secundo: quid restituendum, in tertio, & quarto: cui restituendum, in quinto: quis tenetur restituere, in sexto, & septimo: reliquum fuit querere, quod est restituendum, an scilicet statim, an cum aliquo certo tempore. Et est ratio dubij, quia sonat preceptum affirmatiuum, cuius natura est obligare ad executionem quodam tempore.

In eodem articulo aduerte, quod in precepto restitutionis claudis-
tino. Primum est, quod animo non detineatur alienum iniusto do-
mino: secundum est, quod secundum actum exteriorum non detineatur alienum iniusto domino. Primum enim exigitur ad hoc, ut detinens cesset a voluntate peccandi mutando eam, & delibe-
rando restituere: secundum autem exigitur ad hoc, ut domino satisfactum est ei ex deliberatione restituendi, sed hoc, quod redditur ei, quod suum est. Hoc autem secundum tenetur exprimo, sicut actus exterior ab habitu virtutis. Et ut in huiusmodi le habet ad actum restitutionis, & ad alios actus virtu-
tis. Nam in multis actibus tam iustitiae, quam aliarum virtutum circumstantia temporis ita se habet, quod prudentiae determinanda sunt, ut patet in actibus fortitudinis, & in iudiciis, accu-
sationibus, restitutionibus, & huiusmodi. In restitutione vero tenetur est ad statim: quia omisso huius circumstantiae contraria-
tur virtuti iustitiae. Nam nisi statim restituitur, detinetur alie-

num iniusto domino, quod est contra iustitiam. Omisso autem huius temporis, puta, statim in aliis actibus non contrariatur vir-
tuti. Non enim contra iustitiam est, si non statim accuso, si non statim iudico, si non statim expono me mortis periculo, & huiusmodi, quoniam haec non implicant in se aliquid contrarium vir-
tuti. Quod autem dicimus, statim restituitur, non dicimus, quod si in media nocte, aut inter Missarum solemnia deliberet quis restituere, teneatur a lectulo surge-
re, aut missam relinquere, & restituere: sed statim dicimus fieri, quod non differatur, sed hora negotio congrua executioni mandatur. Habet enim restituitio, quatenus aliquid affirmationis exigit, ut prudentiae aliquo modo in sua exhibitione subiaceat. Haec autem intelligenda sunt, & quantum est ex natura actus, & virtutis: quod est dictum, quod haec sunt vera, ut in pluribus. Contingit enim in casibus particularibus propter impedimen-
ta occurrentia, quod oportet exterioris restitutionis actum ad congruum tempus differre, ut patet in restitutione depositi, quando dominus est furiosus, vel inimicus patriae.

¶ Circa determinationem huius articuli dubium occurrit, an quando restituitio non potest fieri statim sine magno detrimento restitutoris, possit differri, ut congruo sibi tempore fiat. Est ratio dubij, diuersas scriptorum. Nam quidam solius extremam necessitatis ratione habendam in restitutionibus docuerunt: quidam autem magnum detrimentum considerandum quoque esse dixerunt. Mihi autem distinguendum videtur, & dicendum, quod circa extremam necessitatem semper loquendo, tripliciter intelligi potest, restitutionem non posse fieri statim sine magno detrimento: Primo, ut detrimentum sit magnum, quia res restituenda est magna, & valde oportuna. Et sic proculdubio, non obstante tali detrimento tenetur statim restituere: quoniam iste in restituendo tam magnum in nullo damnificatur, quoniam nihil rei suae perdit, alioquin melioris conditionis essent, qui magnas fecerunt rapinas, & vltimas, quam qui modicum rapuerunt. Secundo, ut detrimentum sit magnum ratione lucri cessantis. Verbi gratia, Tenetur mercator ad restitutionem mille ducatorum. Et si illos statim restituit, cum non habeat alios, cum quibus lucraretur, ut vivat convenienter secundum statum suum, magnum damnum lucri cessantis incurrit. Et propter huiusmodi quoque detrimentum non excusatur a subita restitutione, sed tenetur proculdubio ad restitutionem statim. Non enim, ut Richar. & sco. in 15. dist. 4. dicunt, & bene licitum est pro stans conseruatione alienum detinere. Et in promptu ratio est, quia ratio lucri cessantis quandoque licite habetur in rei propriae distractione, ut patet in eo qui non erat, nec videtur hic venditurus res suas. Nunquam autem habetur in re aliena, quin potius detinens alienum, tenetur restituere domino

ARTICVLVS VIIII.

Utrum quis teneatur statim restituere, an vero possit restitutionem differre.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quod non tenetur aliquis restituere statim, sed potius licite possit restitutionem differre. Precepta enim affirmatiua non obligant ad semper: sed necessitas restituendi imminet ex precepto affirmatiuo: ergo non obligatur homo ad statim restituendum.

¶ 2. Praeterea. Nullus tenetur ad impossibile: sed quandoque aliquis non potest statim restituere: ergo nullus tenetur ad statim restituendum.

¶ 3. Praeterea. Restitutio est quidam actus virtutis, scilicet iustitiae: tempus autem est una de circumstantiis, quae requiruntur ad actus virtutum: cum ergo alia

gnum detrimentum considerandum quoque esse dixerunt. Mihi autem distinguendum videtur, & dicendum, quod circa extremam necessitatem semper loquendo, tripliciter intelligi potest, restitutionem non posse fieri statim sine magno detrimento: Primo, ut detrimentum sit magnum, quia res restituenda est magna, & valde oportuna. Et sic proculdubio, non obstante tali detrimento tenetur statim restituere: quoniam iste in restituendo tam magnum in nullo damnificatur, quoniam nihil rei suae perdit, alioquin melioris conditionis essent, qui magnas fecerunt rapinas, & vltimas, quam qui modicum rapuerunt. Secundo, ut detrimentum sit magnum ratione lucri cessantis. Verbi gratia, Tenetur mercator ad restitutionem mille ducatorum. Et si illos statim restituit, cum non habeat alios, cum quibus lucraretur, ut vivat convenienter secundum statum suum, magnum damnum lucri cessantis incurrit. Et propter huiusmodi quoque detrimentum non excusatur a subita restitutione, sed tenetur proculdubio ad restitutionem statim. Non enim, ut Richar. & sco. in 15. dist. 4. dicunt, & bene licitum est pro stans conseruatione alienum detinere. Et in promptu ratio est, quia ratio lucri cessantis quandoque licite habetur in rei propriae distractione, ut patet in eo qui non erat, nec videtur hic venditurus res suas. Nunquam autem habetur in re aliena, quin potius detinens alienum, tenetur restituere domino

non

di. 17. q. 3. ar. 2. q. 4. ad 2. c. cum.

non solum rem, sed etiam interesse luci cessantis, vt patet ex 4. artic. huius questionis.

Tertio autem modo potest intelligi, vt detrimentum magnum sit damni emergentis in propriis, verbi gratia: Detinens mille aureos alterius, nec habens pecuniam, si statim restituere vellet, cogereur vendere domum, vel agrum multo minus, quam valeat, vel quia non inueniuntur tunc mercatores, vel quia vltione vilescant: & si differret restitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiusmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet subdistingueri, quia vel talis dilatio esset cum multo damno creditoris, seu domini, aut cum paruo, seu nullo. Si quidem dilatio esset cum notabili damno creditoris, seu domini, cum sit in mora, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione sequitur, consequens est, quod si biipsum impuret detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex restitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora est, & dominus notabiliter damnificatur: & hoc est etiam sine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris esset, tunc secandum Sco. in 15. di. 4. non tenetur statim restituere, quia dominus debet magis velle, quod vitio magnum in comitudo proximi restituatis, quam modicum, vel nullum suum in comitudo in illa sua modica dilatione restituatis.

Sed haec ratio non concludit, quia sicut nullus damnum alteri facit, qui vitur iure suo: ita nullus damnum alteri vult, qui vult iure suo: Constat autem, quod dominus rei licite potest velle vt nunc re sua, quia est dominus rei suae. Nec debet esse deterioris conditionis, quia detenta est res sua ab alio, quam si eam apud se haberet. Non igitur tenetur dominus rei ad non velle vt nunc re sua propter damnum, quod sequitur in detentore: quoniam ipse, qui vitur iure suo, non infert damnum illud. Non tenetur igitur dominus malle, quod vitetur magnum proximi incommodum, quam suum paruum, aut etiam nullum: quia non tenetur velle impediri se a libero vtu rei suae quando cunque vult, quod impedimentum necessario infert talis dilatio. Neque igitur actu elicit, neque actu debito desinit esse inuitus dominus in huiusmodi casu. Aliunde ergo sustinenda est haec conclusio, si sustinenda est. Videtur autem mihi, quod in tali casu licite possit differri restitutio ratione impotentiae restitutionis: est siquidem restitutor, cui tantum emergeret damnum in propriis ex restitutione subita, impotens pro tunc ad restituendum. Impotentia autem pro nunc absoluit, vt in littera dicitur in responsione ad secundum, debitorem a restituendo statim, sicut impotentia simpliciter absoluit a restitutione simpliciter. Quod autem debitor in tali casu sit pro tunc impotens, patet ex hoc, quod impotens non solum dicitur, qui non potest, sed qui male potest, vt habetur ex quinto Metaph. & secundo de Anima.

circumstantiae non sint determinatae in actibus virtutum, sed determinabiles secundum rationem prudentiam, videtur, quod nec in restitutione sit tempus determinatum, vt scilicet aliquis teneatur ad statim restituendum.

SED CONTRA est, quod eadem ratio esse videtur in omnibus, quae sunt restituenda: sed ille, qui con ducit opera mercenarij, non potest differre restitutionem, vt patet per illud, quod habetur Levitic. 9. Non morabitur opus mercenarij tui apud te usque mane: ergo neque in aliis restitutionibus facien dis potest fieri dilatio, sed statim restituere oportet.

RESPONDEO: Dicendum, quod sicut accipere rem alienam est peccatum contra iustitiam, ita etiam detinere eam: quia per hoc, quod aliquis detinet rem alienam inuito domino, impedit ab vtu rei suae, & sic ei facit iniuriam. Manifestum est autem, quod nec modicum tempus licet in peccato morari: sed quilibet tenetur peccatum statim deserere, secundum illud Eccles. 21. Quasi a facie colubri fuge peccatum: & ideo quilibet tenetur statim restituere, si potest, vel petere dilationem ab eo, qui habet suam rei concedere.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod praecipuum de restitutione faciendi, quamuis secundum formam sit affirmatiuum, implicat tamen in se negatiuum praecipuum, quo prohibemur rem alterius detinere.

AD SECUNDUM dicendum, quod quando aliquis non potest statim restituere, non tenetur restituere, quia vitur iure suo: ita nullus damnum alteri facit, qui vitur iure suo: ita nullus damnum alteri vult, qui vult iure suo: Constat autem, quod dominus rei licite potest velle vt nunc re sua, quia est dominus rei suae. Nec debet esse deterioris conditionis, quia detenta est res sua ab alio, quam si eam apud se haberet. Non igitur tenetur dominus rei ad non velle vt nunc re sua propter damnum, quod sequitur in detentore: quoniam ipse, qui vitur iure suo, non infert damnum illud. Non tenetur igitur dominus malle, quod vitetur magnum proximi incommodum, quam suum paruum, aut etiam nullum: quia non tenetur velle impediri se a libero vtu rei suae quando cunque vult, quod impedimentum necessario infert talis dilatio. Neque igitur actu elicit, neque actu debito desinit esse inuitus dominus in huiusmodi casu. Aliunde ergo sustinenda est haec conclusio, si sustinenda est. Videtur autem mihi, quod in tali casu licite possit differri restitutio ratione impotentiae restitutionis: est siquidem restitutor, cui tantum emergeret damnum in propriis ex restitutione subita, impotens pro tunc ad restituendum. Impotentia autem pro nunc absoluit, vt in littera dicitur in responsione ad secundum, debitorem a restituendo statim, sicut impotentia simpliciter absoluit a restitutione simpliciter. Quod autem debitor in tali casu sit pro tunc impotens, patet ex hoc, quod impotens non solum dicitur, qui non potest, sed qui male potest, vt habetur ex quinto Metaph. & secundo de Anima.

AD TERTIUM dicendum, quod quia cuiuscunque circumstantiae omisit contra iuratum virtuti, pro determinato est habendum, quod oportet illam circumstantiam obseruare. Et quia per dilationem restitutionis committitur peccatum iniusta detentionis, quod iustitia opponitur: ideo necesse est tempus esse determinatum, vt statim restitutio fiat.

DE ACCEPTIONE personarum, in quatuor articulis dista.

Ad hanc etiam causam reducitur, quod quilibet est secreta, potest quis differre restitutionem per quem sine damno iure suae restituere impotens, qui sine sua fama damno non refert tunc dubium, An in hoc casu teneatur restituere, ipsa impotentia absoluit eum ab instanti restitutione faciendi: sicut etiam totaliter a restitutione absoluitur, si omnino sit impotens. Debet tamen remissionem, vel dilationem petere ab eo, cui debet aut per eum, aut per alium.

AD TERTIUM dicendum, quod quia cuiuscunque circumstantiae omisit contra iuratum virtuti, pro determinato est habendum, quod oportet illam circumstantiam obseruare. Et quia per dilationem restitutionis committitur peccatum iniusta detentionis, quod iustitia opponitur: ideo necesse est tempus esse determinatum, vt statim restitutio fiat.

DE ACCEPTIONE personarum, in quatuor articulis dista.

QVAESTIO LXIII.

DE ACCEPTIONE personarum, in quatuor articulis dista.

DE ACCEPTIONE personarum, in quatuor articulis dista.

DE ACCEPTIONE personarum, in quatuor articulis dista.

DE ACCEPTIONE personarum, in quatuor articulis dista.

DE ACCEPTIONE personarum, in quatuor articulis dista.

DE ACCEPTIONE personarum, in quatuor articulis dista.